

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

***Аналітичний вісник
у сфері освіти й науки***

**Випуск XI
2020**

Довідковий бюлетень

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

АНАЛІТИЧНИЙ ВІСНИК У СФЕРІ ОСВІТИ Й НАУКИ

Довідковий бюлетень

ЗМІСТ

Випуск XI, 2020 р.

*Рекомендовано вченою радою
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
(протокол № 9 від 28 .05.2020 р.)*

Засновник

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Заснований у 2015 р.
Видається двічі на рік

*Аналітичний вісник у сфері освіти
й науки [Електронний ресурс] :*
довід. бюл. Вип. 11 / НАПН
України, ДНПБ ім. В. О. Сухомлин-
ського. – Київ, 2020. – 50 с.

НАЦІОНАЛЬНА ОСВІТА:
ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА

Вербова В. В.

Спеціалізована освіта наукового
спрямування (анотований рекоменда-
ційний бібліографічний список).....3

ПЕДАГОГІКА

Закатнов Д. О.

Професійна орієнтація учнівської молоді в
Україні (аналітичний огляд).....15

ПСИХОЛОГІЯ

Горбенко Н. В.

Психологічна служба у системі освіти в
рамках реалізації концепції Нової
української школи (анотований
рекомендаційний бібліографічний
список).....32

фахівців і всіх, кого цікавлять процеси становлення та розвитку спеціалізованої освіти наукового спрямування.

***

1. **Положення про науковий ліцей та науковий ліцей-інтернат** [Електронний ресурс] : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 438 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2019-p?lang=en> (дата звернення: 14.02.2020). – Назва з екрана.

2. **Про затвердження Порядку** вступу на наступний рівень освіти здобувачів спеціалізованої освіти, які здобувають освіту за наскрізними освітніми програмами [Електронний ресурс] : наказ МОН України від 14.01.2020 № 28// Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0124-19> (дата звернення: 14.02.2020). – Назва з екрана.

3. **Про затвердження Стандарту спеціалізованої освіти наукового спрямування** [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 16 жовт. 2019 р. № 1303 // Міністерство освіти і науки України. – Текст дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-specializovanoyi-osviti-naukovogo-spryamuvannya> (дата звернення: 10.01.2020). – Назва з екрана.

4. **Про освіту** [Електронний ресурс] : Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII : [ред. від 16.01.2020] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 13.02.2020). – Назва з екрана.

НАУКОВА ОСВІТА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

5. **Бабійчук, С.** Наукова освіта як педагогічний концепт / Світлана Бабійчук // Молодь і ринок. – 2018. – № 2. – С. 60–63. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2018_2_14 (дата звернення: 10.01.2020).

У статті розглянуто основні ідеї впровадження наукової освіти у шкільну практику. Представлено історію становлення наукової освіти на прикладі США та Великої Британії. Розглянуто тлумачення поняття «наукова освіта» закордонними та українськими вченими. Висвітлено роль та місце наукової освіти у діяльності ЮНЕСКО. На основі праць професора Вінн Гарлен описано 10 принципів впровадження концепту наукової освіти в школі. Визначено, що метою впровадження наукової освіти в школі є навчити учня мислити як науковець та новатор.

6. **Бабійчук, С.** Першопричини зародження наукової освіти в період становлення античної філософії / Світлана Бабійчук // Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти : зб. наук. пр. / Держ. вищ. навч. закл. «Донбаський державний педагогічний ун-т». – Слов'янськ, 2017. – Вип. 6. –

С. 128–136. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prptma_2017_6_17 (дата звернення: 14.02.2020).

У статті розглянуто здобутки античної філософії з погляду зародження наукової освіти. Проаналізовано філософські погляди Фалеса Мілетського, Піфагора, Протагора, Демокріта, Сократа, Платона, Арістотеля. Розглянуто освітні методи та засоби, якими користувалися в античних філософських школах. Визначено внесок афінських філософів та їхніх шкіл у розвиток освіти, науки та концепту наукової освіти. Спираючись на літературні джерела, автор характеризує наукову та філософську діяльність учнів афінських філософських шкіл, академії, лікею. Мета афінських філософських шкіл – навчити учня критично мислити та застосовувати здобуті знання в практичних цілях – перегукується з концептом Нової української школи. Античні філософські школи сформували підвалини для розвитку концепту наукової освіти – комплексу взаємопов'язаних наукових досліджень, метою яких є формування в учнів певних компетентностей.

7. **Белій, В.** Володимир Белій: чи бувають ненаукові школи? [Електронний ресурс] / Володимир Белій // Освіта.ua. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: <http://osvita.ua/blogs/49864/> (дата звернення: 14.02.2020). – Назва з екрана.

Автор стверджує, що у світі кожна школа є осередком діяльності, яка ґрунтується на фундаментальних наукових знаннях.

8. **Волощук, І.** Концепція середньої спеціалізованої освіти наукового спрямування / Іван Волощук, Василь Мадзігон // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи = Pedagogical innovation: ideas, realities, perspectives : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т обдар. дитини. – Київ, 2019. – Вип. 1. – С. 43–51. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ped_in_2019_1_8 (дата звернення: 10.01.2020).

У статті обґрунтовано мету створення системи загальної середньої спеціалізованої освіти наукового спрямування: розвиток інтелекту й ефективне виховання шляхом оптимізації навчальних планів, розширеного чи поглибленого вивчення профільних предметів, вивчення спеціалізованих предметів, що спрямовані на ознайомлення учнів з науковою, раціоналізаторською (винахідницькою), проєктною, конструкторською та підприємницькою діяльністю.

9. **Гальченко, М. С.** Концепт наукової освіти: філософсько-методологічний аналіз / Гальченко М. С. // Virtus. – 2019. – № 35. – С. 16–19. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: <http://virtus.conference-ukraine.com.ua/Journal35.pdf> (дата звернення: 10.01.2020).

У статті досліджено проблему наукової освіти, яка в умовах інформаційного світу, в ситуації деонтологізації етосу знання набуває актуального значення, насамперед в освіті. Людина має потребу в осмисленому знанні. Наукове мислення формувалося в контексті еволюції точного знання і філософії. При багатьох розбіжностях спільним між наукою і філософією є прагнення до істини. Зазначено, що в сучасних умовах актуалізується завдання

створення системи освіти, в якій наукові знання будуть визначальними для розвитку цивілізації і окремої людини. Знання мають цінність для тих, хто їх розуміє і вміє застосовувати для творення себе і навколишньої реальності.

10. **Гоцуляк, Ю. В.** Наукова освіта в Україні: теоретичний та нормативно-правовий контекст / Юрій Вікторович Гоцуляк, Максим Сергійович Гальченко // Освіта та розвиток обдар. особистості. – 2016. – № 4. – С. 5–11. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2016_4_3 (дата звернення: 10.01.2020).

Стаття присвячена розкриттю змісту нового для українського освітнього простору поняття «наукова освіта». Зазначене поняття розглядається як освітня модель, що охоплює педагогічні концепції, освітні технології, методи навчання, предметні методики тощо.

11. **Жданова, І.** Чи буде в Україні рівний доступ до якісної дослідно-орієнтованої наукової освіти в школі та дитсадках? [Електронний ресурс] / Ірина Жданова // LB.ua. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: https://lb.ua/blog/irina_zhdanova/327669_chi_bude_ukraini_rivniy_dostup.html (дата звернення: 14.02.2020). – Назва з екрана.

Автор статті висловлює свої міркування з приводу науки в школі та дитсадках.. Зокрема, йдеться про рівний доступ до якісної дослідно-орієнтованої наукової освіти.

12. **Жданова, І.** Що робити з наукою в школі [Електронний ресурс] / Ірина Жданова // LB.ua. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: https://lb.ua/blog/irina_zhdanova/326634_shcho_robiti_z_naukoju_shkoli.html (дата звернення: 14.02.2020). – Назва з екрана.

Стаття присвячена проблемі наукової діяльності учнів у школі.

13. **Кудря, В. М.** Науково-дослідницька діяльність як складова самостійної роботи учнів / Валентина Михайлівна Кудря // Таврійський вісн. освіти. – 2019. – № 4. – С. 232–240. – Бібліогр.: 8 назв.

У статті розкрито потенціал наукової діяльності учнів у школі та подано відомості про формування самостійної роботи школярів як засіб їх соціалізації. Доведено, що спільна робота вчителя та учня посилює почуття відповідальності, сприяє науковому пошуку, науковій співпраці, розуміння місця й значення власного дослідження, визначає критерії оцінки наукової праці, завдання на майбутнє.

14. **Поліхун, Н. І.** Наукова освіта як інновація в системі освіти України / Поліхун Наталія Іванівна, Сліпухіна Ірина Андріївна, Чернецький Ігор Станіславович // Наук. зап. [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Центральноукр. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кропивницький, 2018. – Вип. 168. – С. 186–189. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2018_168_47 (дата звернення: 10.01.2020).

Проведено аналіз філософських засад наукової освіти. Досліджено її соціально-економічну генезу і визначено зміст. Виявлено біфункціональну природу

поняття наукової освіти. З'ясовано, що наукова освіта орієнтована на розвиток здібностей до наукової творчості і має виражену пропедевтичну функцію. Виявлено, що STEM -підхід у навчанні формує природничо-наукову грамотність і корелює з розвитком наукової освіти. Базисними компонентами спеціалізованої наукової освіти є інтегрована освітня система, метод наукового пошуку та навчально-наукове, інноваційне освітнє середовище.

ДОСЛІДНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ

15. **Васильєва, Д. В.** Науково-дослідницька діяльність учнів в умовах реалізації компетентнісного підходу до навчання математики / Д. В. Васильєва // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. – 2016. – № 2. – С. 196–202. – Бібліогр.: 5 назв. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_2_26 (дата звернення: 11.02.2020).

У статті висвітлено питання організації дослідницької діяльності учнів. Дослідницьку роботу з математики розглянуто як творчу інтелектуальну діяльність учнів. Показано, як на уроках математики за допомогою науково-дослідницької роботи спонукати індивіда до активної самостійної діяльності, творчості та креативності.

16. **Грабовий, А.** Дослідницька діяльність учнів з хімії в загальноосвітніх навчальних закладах / Андрій Грабовий // Рідна шк. – 2014. – № 7. – С. 52–57. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2014_7_22 (дата звернення: 11.02.2020).

Обґрунтовано науково-теоретичні основи організації навчально-дослідницької діяльності учнів з хімії та визначено напрями її вдосконалення.

17. **Гриб'юк, О. О.** Впровадження stem-освіти в рамках дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня «варіативні моделі комп'ютерно-орієнтованого середовища навчання предметів природничо-математичного циклу в загальноосвітньому навчальному закладі» / Гриб'юк О. О. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 3: Фізика і математика у вищій і середній школі : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2017. – Вип. 18. – С. 44–50. – Бібліогр.: 15 назв.–Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_3_2017_18_10

Використання окремих компонентів комп'ютерно-орієнтованого середовища навчання забезпечує концентрацію навчальних ресурсів, інтеграцію навчальних курсів STEM-робототехніки; багатогранність індивідуальних траєкторій та результатів формування необхідних міжпредметних та метапредметних компетентностей; доступність та рівність можливостей учнів в навчанні; поліфункціональність взаємодії суб'єктів навчального процесу; орієнтацію змісту, форм та технологій підготовки учнів на інтеграцію освітню, наукову, дослідницьку, виробничу в умовах навчально-виховного процесу. Розглянуто шляхи побудови варіативних моделей навчання предметів

природничо-математичних циклу з метою підвищення ефективності навчання учнів.

18. **Гриб'юк, О. О.** Проектно-дослідницька діяльність в процесі навчання математики учнів загальноосвітнього навчального закладу / Гриб'юк О. О. // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 2, Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2017. – № 19. – С. 90–98. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_2_2017_19_17 (дата звернення: 11.02.2020).

Проаналізовано проектно-дослідницьку діяльність в процесі навчання математики учнів з використанням окремих компонентів комп'ютерно-орієнтованого середовища навчання, що забезпечує концентрацію навчальних ресурсів, багатогранність індивідуальних траєкторій розвитку особистості учнів та результатів формування необхідних міжпредметних та метапредметних компетентностей.

19. **Грудинін, Б. О.** Мотиваційна спрямованість учнів на навчально-дослідницьку діяльність (статистичні дані) / Грудинін Борис Олександрович // Укр. пед. журн. – 2017. – № 1. – С. 77–89. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2017_1_12 (дата звернення: 11.02.2020).

У статті подано статистичні результати психолого-педагогічного дослідження з вивчення динаміки рівнів мотиваційної спрямованості учнів на навчально-дослідницьку діяльність у процесі вивчення таких предметів, як природознавство (3–6 класи), фізика (7–11 класи), астрономія (11 клас). На основі виконаного статистичного опрацювання здобутих даних для старшої школи констатовано, що рівень мотивації учнів 11 класів до навчальної та дослідницької діяльності в процесі вивчення фізики (астрономії) достовірно нижчий, ніж рівень мотивації учнів 10 класів.

20. **Дем'яненко, В.** Дослідницька діяльність учнівської молоді – запорука успішного розвитку українського суспільства / Валентина Дем'яненко, Наталія Поліхун // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. – 2016. – Вип. 2. – С. 57–63. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ped_in_2016_2_11 (дата звернення: 11.02.2020).

Розглянуто проблеми активізації дослідницької діяльності учнівської молоді. Описано підходи і засоби формування системи ціннісних орієнтацій учнівської молоді, а також можливості для створення умов педагогічного впливу на саморозвиток і самореалізацію в майбутній професійній діяльності, формування дослідних, предметних і загальнокультурних компетентностей учнів.

21. **Коваленко Л.** Визначення сутності та змісту учнівської науково-дослідницької діяльності / Лідія Коваленко // Навчання і виховання обдар. дитини : теорія та практика : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, Ін-т обдарованої дитини НАПН України. – Київ, 2016. – Вип. 1. – С. 93–99. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivoo_2016_1_12 (дата звернення: 11.02.2020).

Здійснено спробу визначити сутність і зміст учнівської науково-дослідницької діяльності на основі узагальнень існуючих теоретичних джерел.

22. **Косик, В. М.** Поняття системи класифікацій на основі використання онтологій та геоінформаційних систем у навчально-дослідницькій діяльності учнівської молоді / Вікторія Миколаївна Косик, Марина Андріївна Попова, Олександр Євгенійович Стрижак // Освіта та розвиток обдар. особистості. – 2016. – № 9. – С. 28–32. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2016_9_8 (дата звернення: 11.02.2020).

У статті розглянуто поняття системи класифікацій при застосуванні комп'ютерних онтологій і геоінформаційних систем як ефективних засобів підтримки навчально-дослідницької діяльності на основі створення та використання інформаційно-освітніх середовищ учнівської молоді. Описано підхід об'єднання можливостей комп'ютерних онтологій і функцій геоінформаційного аналітичного інструментарію географічних інструментальних систем.

23. **Слободяник, О. В.** Комп'ютерні моделі у дослідницькій діяльності учнів з фізики / О. В. Слободяник // Фіз.-мат. освіта = Physical and mathematical education. – 2018. – Вип. 4. – С. 149–153. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fmo_2018_4_27 (дата звернення: 11.02.2020).

У статті розглянуто проблему організації дослідницької діяльності учнів з фізики засобами комп'ютерного моделювання. Зазначено, що комп'ютерне моделювання є дієвим засобом для наукового пізнання та організації дослідницької діяльності суб'єктів навчання. Виокремлено основні критерії, за якими слід обирати ресурси для реалізації дослідницької діяльності з фізики. Зокрема, розглянуто можливості використання Phet-симуляцій у розв'язуванні дослідницьких завдань з фізики.

24. **Сологуб, А. І.** Винахідницька діяльність старшокласників на заняттях профільного креативного навчання / Анатолій Іванович Сологуб // Освіта та розвиток обдар. особистості. – 2017. – № 3. – С. 17–23. – Бібліогр.: 16 назв. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2017_3_6 (дата звернення: 11.02.2020).

Розглянуто підсистему винахідницької діяльності як другий складник технології профільного креативного навчання старшокласників на заняттях хімії, який використовують в творчому застосуванні предметних і позапредметних знань, умінь і навичок, набутих у дослідницькій діяльності.

25. **Федчишин, О. М.** Методичні можливості застосування експериментальних задач для розвитку винахідницької та дослідницької діяльності учнів / О. М. Федчишин, С. В. Мохун // Зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія педагогічна / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2018. – Вип. 24. – С. 84–87. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppk_ped_2018_24_25 (дата звернення: 11.02.2020).

У статті розкрито методичні можливості використання експериментальних задач з фізики для розвитку винахідницьких та дослідницьких

здібностей учнів у навчально-виховному процесі. Розглянуто класифікацію експериментальних задач, їх переваги в організації дослідницької діяльності учнів. Проаналізовано вимоги до розв'язування задач експериментального характеру; наведено приклади експериментальних задач з розділу «Молекулярна фізика»; виокремлено критерії оцінювання експериментальної діяльності учнів на різних етапах навчального процесу. Визначено роль учителя в організації дослідницької та винахідницької діяльності учнів.

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

26. **Бойко, С.** Дослідницька компетентність молодого покоління як один із дієвих засобів вивчення ролі українства в етнокультурних процесах світу / Світлана Бойко // Українознавчий альманах / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2017. – Вип. 22. – С. 8–16. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2017_22_3 (дата звернення: 11.02.2020).

У процесі дослідження встановлено, що діалог культур, з одного боку, забезпечує вільний розвиток і функціонування всіх культур, а з іншого – сприяє процесу їх взаємодії, взаємовпливу і взаємозбагачення. Виявлено необхідність дослідження міжкультурного діалогу як фактора узгодження різних інтересів, що дедалі частіше виступає єдиною можливим способом виживання людства у зв'язку з суперечливими, кризовими процесами в сучасному суспільстві, і є головною умовою толерантного розв'язання конфліктних ситуацій.

27. **Бородіна, К. І.** Перспективи формування основних компетентностей у природничих науках і технологіях в учнів старшої школи в процесі вивчення курсу «Біологія і екологія» / Бородіна К. І., Кмець А. М., Кріпак В. В. // Інновац. педагогіка. – 2018. – Вип. 7, т. 1. – С. 67–71. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2018/7/part_1/16.pdf (дата звернення: 10.01.2020).

Розглянуто модель структури дослідницької компетентності та окремі методичні підходи до її формування в учнів старшої школи в процесі вивчення курсу «Біологія й екологія». Схарактеризовано компоненти цієї моделі, які мають певне змістове навантаження та працюють на кінцевий результат – формування цілісної системи дослідницьких компетенцій учнів старшої школи.

28. **Гайда, В. Я.** Формування дослідницької компетентності учнів в позаурочній роботі з фізики / Гайда Василь Ярославович // Наук. зап. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Центральноукр. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кропивницький. – 2018. – Вип. 168. – С. 72–75. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2018_168_18 (дата звернення: 11.02.2020).

У статті розглянуто питання удосконалення методики формування дослідницької компетентності учнів у позаурочній роботі з фізики.

29. **Грудинін Б. О.** Педагогічні умови реалізації моделі розвитку дослідницької компетентності учнів старших класів з фізики / Б. О. Грудинін // Наук. зап. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти : зб. наук. пр. / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2016. – Вип. 9. – С. 79–87. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2016_9\(1\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2016_9(1)_13) (дата звернення: 11.02.2020).

У статті розглянуто педагогічні умови реалізації моделі розвитку дослідницької компетентності учнів старших класів з фізики. Автор аналізує основи диференційованого навчання в старшій школі. Це, зокрема, адаптація старшокласників до умов і особливостей, суттєвих для науки фізики; формування в учнів методологічних знань та вмій; застосування сучасних форм, методів і засобів навчання; застосування методів навчання, що відображають методи фізики як науки; формування в учнів основ наукового мислення; формування експериментальних умінь і навичок.

30. **Грудинін, Б. О.** Пропедевтика дослідницької компетентності учнів старших класів у процесі навчання фізики / Б. О. Грудинін // Зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія педагогічна / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 22. – С. 27–30. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppk_ped_2016_22_9 (дата звернення: 11.02.2020).

У статті розглянуто проблему формування дослідницької компетентності учнів старших класів з фізики, актуальність якої, на думку автора, обумовлена кількома чинниками: втратою світоглядної цілісності педагогіки та звуженням спектра ефективних практик впливу на свідомість і поведінку особистості; прогалинами у методологічних і технологічних основах формування та розвитку дослідницької компетентності учня у межах педагогічного знання; відсутністю цілісної системи педагогічного впливу на учня, здатної інтегрувати знання, набуті з різних наук.

31. **Грудинін, Б. О.** Структурно-функціональна модель розвитку дослідницької компетентності учнів ліцею в процесі навчання фізики / Борис Олександрович Грудинін // Вісн. Глухів. нац. пед. ун-ту ім. Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки / Глухів. нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка. – Глухів, 2018. – Вип. 3. – С. 198–208. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_3_28 (дата звернення: 11.02.2020).

У статті розглянуто проблему розвитку дослідницької компетентності учнів ліцею в процесі навчання фізики. Описано структурно-функціональну модель розвитку дослідницької компетентності учнів ліцею та розкрито її структуру як сукупність цільового, методологічного, теоретичного, нормативного, практичного та результативного компонентів. Розкрито принципи реалізації авторської структурно-функціональної моделі, серед яких: орієнтування на модель людини-дослідника; полісуб'єктна взаємодія; організація дослідницького середовища в освітньому закладі; поетапність розвитку дослідницької компетентності учнів ліцею; безперервність моніторингу

здатностей учнів виконувати дослідницьку діяльність; спільність зусиль педагогічного колективу щодо розвитку дослідницької компетентності учнів ліцею.

32. **Гулай, О.** Використання інтегрованого курсу при формуванні дослідницької компетентності учнів в циклі природничих дисциплін / Гулай Олександр, Вергун Ігор, Трифонова Олена // Наук. зап. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти : зб. наук. пр. / Центральноукр. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кропивницький, 2017. – Вип. 12, ч. 1. – С. 55–61. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2016_12%281%29_12 (дата звернення: 11.02.2020).

У статті розглянуто проблему навчання учнів у класах гуманітарного профілю з використанням інтегрованого курсу фізики та природничих дисциплін. Розкрито важливість інтегрованого курсу, етапи його реалізації та визначено ролі, що відводяться учням та вчителю в цій діяльності.

33. **Інформаційно-комунікаційні засоби формування дослідницьких компетентностей учнів у профільному навчанні хімії** [Електронний ресурс] / Нечипуренко Павло Павлович, Семеріков Сергій Олексійович, Селіванова Тетяна Валеріївна, Шенаєва Тетяна Олексіївна // Інформаційні технології і засоби навчання : [електрон. наук. фах. вид.] / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т інформ. технол. і засобів навчання, Ін-т модернізації змісту освіти, Ун-т менедж. освіти. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Т. 56, вип. 6. – С. 10–29. – Бібліогр.: 74 назви. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_56_6_4 (дата звернення: 11.02.2020).

У статті проаналізовано місце ІКТ у формуванні дослідницьких компетентностей учнів у процесі профільного навчання хімії. Виокремлено групи засобів ІКТ, застосування яких сприяє формуванню дослідницьких компетентностей учнів у профільному навчанні хімії. Наведено результати експертного оцінювання доцільності використання засобів ІКТ для формування дослідницьких компетентностей учнів у профільному навчанні хімії. Обґрунтовано вибір загальних і специфічних засобів ІКТ профільного навчання хімії. Обговорено перспективи визначення найбільш доцільних засобів ІКТ для формування окремих дослідницьких компетентностей.

34. **Кравченко, С. О.** Узагальнення сутності дефініції «дослідницька компетентність» / Кравченко С. О. // Молодий вчений. – 2018. – № 2(1). – С. 265–268. – Текст статті доступний в інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_2\(1\)_66](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_2(1)_66) (дата звернення: 11.02.2020).

Досліджено теоретичні питання сутності дефініції «дослідницька компетентність». Порівняно національну систему кваліфікацій з європейською та визначено необхідність доповнення переліку компетенцій дослідницькою. Проаналізовано низку публікацій та досліджень з цього питання. Визначено передумови формування дефініції. Встановлено особливості змісту та сформульовано узагальнене визначення дефініції «дослідницька компетентність» та «дослідницька компетенція».

35. **Марченко, Т. В.** Спецкурс «Основи наукових досліджень» як засіб формування дослідницької компетентності школярів / Тетяна Василівна Марченко // Вісн. Глухів. нац. пед. ун-ту ім. Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Глухів. нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка. – Глухів, 2018. – Вип. 1. – С. 207–215. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_1_29 (дата звернення: 11.02.2020).

У статті розглянуто технологію підготовчого етапу формування дослідницьких умінь і навичок школярів. Проаналізовано основні функції науково-дослідницької діяльності школярів, визначено рівні їх проходження через дослідницьку діяльність. Запропоновано орієнтовний спецкурс підготовки учнів до науково-дослідницької діяльності.

36. **Нечипуренко, П. П.** Теоретико-методичні засади використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу формування дослідницьких компетентностей старшокласників у профільному навчанні хімії : монографія / П. П. Нечипуренко, С. О. Семеріков, Л. І. Томіліна // Теорія та методика електронного навчання. – Кривий Ріг : Видавничий відділ ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2018. – Т. IX. – Випуск 1 (9) : спецвипуск «Монографія в журналі». – 350 с. : іл. – Текст доступний в інтернеті: https://ccjournals.eu/index.php/e-learn/issue/download/nst_mono

Спецвипуск містить монографію П. П. Нечипуренка, С. О. Семерікова, Л. І. Томіліної, у якій спроектовано систему дослідницьких компетентностей старшокласників у профільному навчанні хімії, теоретично обґрунтовано модель формування дослідницьких компетентностей старшокласників у профільному навчанні хімії засобами ІКТ та розроблено методику використання ІКТ як засобу формування дослідницьких компетентностей старшокласників у профільному навчанні хімії.

37. **Рашевська Н. В.** Модель формування дослідницьких компетентностей учнів на уроках математики / Рашевська Наталя Василівна // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія: Педагогіка. Соціальна робота : зб. наук. пр. / Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород, 2017. – Вип. 1. – С. 238–241. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2017_1_65 (дата звернення: 11.02.2020).

У статті розглянуто питання побудови моделі формування дослідницьких компетентностей учнів на уроках математики засобами систем комп'ютерної математики. Подано тлумачення дослідницької компетентності з математики. Виокремлено напрями набуття дослідницьких компетентностей учнів на уроках математики. Побудована модель є тривірневою і передбачає знання, здібність до дослідження та досвід дослідницької діяльності. Кожна компонента моделі залежить від іншої, але основною є «здібність до дослідження», що складається з чотирьох етапів – проєктувального, експериментального, аналітичного та практичного.

38. **Сосницька Н. Л.** Формування науково-дослідницької компетентності при навчанні фізики на засадах STEM-освіти / Н. Л. Сосницька // Наук. вісн. льот. акад. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр. / Нац. авіац. ун-т. Кіровоград. льот.

акад. Нац. авіац. ун-ту. – Кропивницький, 2019. – Вип. 5. – С. 422–428. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sbfasps_2019_5_72 (дата звернення: 11.02.2020).

У статті сформульовано теоретико-методичні положення компетентнісної моделі STEM-навчання фізики. Визначено проєктну діяльність як ефективний засіб формування науково-дослідницької компетентності. Сформульовано основні вимоги до організації STEM-навчання фізики, зорієнтованого на формування науково-дослідницької компетентності засобами проєктної діяльності. Виокремлено етапи формування науково-дослідницької компетентності засобами проєктної діяльності.

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ (аналітичний огляд)

Автор-упорядник:

Закатнов Д. О., канд. пед. наук,
старший науковий співробітник,
заступник директора з наукової
роботи ДНПБ України
ім. В. О.Сухомлинського

Здійснення молодою людиною успішного вибору майбутньої професії передбачає психолого-педагогічну підтримку цього процесу. Йдеться про створення певного організаційно-педагогічного середовища, яке сприятиме формуванню в учнівській молоді готовності до вибору професії, побудови освітньо-професійної траєкторії та здобуття обраної професії. На основі аналізу досліджень з проблем підготовки молоді до вибору майбутньої професії (В. Лозовецька, О. Мельник, Є. Павлютенков, М. Піддячий, Н. Побірченко, В. Синявський, М. Тименко, Б. Федоришин та ін.) зроблено висновок, що системоутворюючим елементом такого середовища є професійна орієнтація. Рада експертів ЮНЕСКО в 1970 р. визначила професійну орієнтацію як допомогу, що надається особі у використанні своїх персональних особливостей, дає можливість людині розвивати їх так, щоб вона була у змозі вибирати для себе сфери навчання і трудової діяльності в процесі швидкоплинних змін умов її життя, і, з одного боку, бути корисною суспільству, а з іншого – досягти особистих проривів [36]. У 1975 р. Міжнародною організацією праці (МОП) ухвалено Конвенцію про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів [9] та Рекомендації про професійну орієнтацію і професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів [32]. У Рекомендаціях зазначалося, що кожний член Міжнародної організації праці поступово розширює свої системи професійної орієнтації і системи професійної інформації щодо зайнятості з метою забезпечення того, щоб всебічна інформація та якомога ширша орієнтація були доступні дітям, молодим людям і дорослим з урахуванням відповідних програм для осіб з фізичними й розумовими вадами. Такі інформація та орієнтація охоплюють вибір професії, професійну підготовку і пов'язані з нею можливості

освіти, становище й перспективи у галузі зайнятості, перспективи просування по роботі, умови праці, а також інші аспекти трудового життя в різних галузях економічної, соціальної і культурної діяльності [там саме, с. 413–414].

За понад сто років існування професійної орієнтації погляди щодо її ролі й місця у процесі підготовки молодого людини до усвідомленого вибору майбутньої професії зазнали певних змін. Відповідно змінювалися підходи до її визначення та структури. Принагідно зазначимо, що у першій половині минулого століття професійна орієнтація та її складники розглядалися як відносно автономні явища. Так, наприклад, у Педагогічній енциклопедії, опублікованій у 1968 р., професійна орієнтація визначалася як повідомлення молоді знань про різні професії, їх особливості, виховання стійких і глибоких інтересів до певних професій або групи професій з урахуванням особистих схильностей учнів [26, с. 543], а професійна консультація трактувалася як поради та вказівки з вибору професії, які надають особі, що консультиється, спеціалісти-консультанти [там саме, с. 544].

У радянський період підходи до визначення суті професійної орієнтації визначалися переважно ідеологічними установками, відповідно до яких вона розглядалася як система певних заходів, спрямованих на підготовку молодого людини до вибору певної, як правило, наперед заданої професії або групи професій. До середини 70-х років ХХ століття панували визначення професійної орієнтації як системи державних заходів, спрямованих на формування в учнівської молоді готовності до вибору професій на основі потреб суспільства із урахуванням інтересів і схильностей учня. При цьому головний акцент робився на державному управлінні процесом підготовки учня до вибору професії, спрямованості такого управління на певне коло професій і на певні галузі виробництва, формуванні в учнів готовності до вибору заданих професій тощо. У 80-х рр. минулого століття професійну орієнтацію деякі дослідники почали розглядати як засіб підготовки особистості до професійного самовизначення, але при цьому потреби суспільства превалювали над потребами особистості. З 90-х років підходи до визначення професійної орієнтації почали помітно змінюватися й пріоритетно обійняли потреби особистості.

З початку 90-х років в Україні визначення сутності професійної орієнтації здійснювалося переважно в контексті проблеми професійного самовизначення особистості. З набуттям Україною незалежності було ухвалено дві концепції державної системи професійної орієнтації населення (1994 та 2008 рр.) і Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається (1995 р.). У Концепції 1994 р. професійна орієнтація визначається як науково обґрунтована система форм, методів та засобів впливу на особу з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування особистісних характеристик

кожного індивідуума та потреб ринку праці. Вона спрямована на досягнення збалансованості між професійними інтересами і можливостями людини та потребами суспільства в конкретних видах професійної діяльності [10]. У Положенні про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, профорієнтація визначається як « ... комплексна науково обґрунтована система форм, методів і засобів, спрямованих на забезпечення допомоги особистості в активному свідомому професійному самовизначенні та трудовому становленні. Основою професійного самовизначення особи є самопізнання й об'єктивна самооцінка індивідуальних особливостей, зіставлення своїх професійно важливих якостей і можливостей з вимогами, необхідними для набуття конкретних професій, та кон'юнктурою ринку праці» [28]. У Концепції профорієнтації учнівської молоді (Є. Павлютенков, Б. Федоришин, В. Зінченко, М. Тименко, М. Янцур) вона визначається як система заходів, спрямованих на забезпечення допомоги особистості в активному свідомому професійному самовизначенні та трудовому становленні з урахуванням своїх можливостей та індивідуальних особливостей і кон'юнктури ринку праці для повноцінної самореалізації в професійній діяльності [13, с. 5].

Згідно з Концепцією державної системи професійної орієнтації населення (2008 р.) професійна орієнтація є науково обґрунтованою системою взаємопов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізації здатності до праці особи, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір професії або на зміну виду трудової діяльності [11]. Зазначимо, що українськими дослідниками основною метою профорієнтаційної роботи визначено забезпечення професійного самовизначення особистості. Аналогічних поглядів, започаткованих Б. Федоришином, дотримувалася й дотримується більшість вітчизняних дослідників (Г. Костюк, О. Мельник, Є. Павлютенков, М. Піддячий, В. Сидоренко, В. Синявський, М. Тименко, М. Янцур та ін.) цієї проблеми [14; 17; 27; 35 та ін.]. Вихідною позицією у розробці нових підходів до визначення сутності професійної орієнтації стало бачення особистості не як об'єкта, а як суб'єкта саморозвитку. За такого підходу особистість у професійній орієнтації виступає суб'єктом діяльності, мета якої полягає у підготовці людини до професійного самовизначення. Свідоме професійне самовизначення передбачає аналіз особистістю суб'єктивних та об'єктивних умов професійного самовизначення з наступним вільним, самостійним прийняттям рішення щодо конкретного вибору професії або наряду професійної освіти. Виходячи з таких позицій, Б. Федоришин визначив професійну орієнтацію як науково-практичну

систему підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення [41].

Наприкінці XIX – початку XX ст. у відповідь на соціальне замовлення щодо підготовки особистості до трудової діяльності було створено певний теоретичний фундамент профорієнтаційної роботи. Здійснювалися й певні кроки з реалізації теоретичних напрацювань у практиці роботи навчальних закладів [18]. Розвиток професійної орієнтації учнівської молоді був загальмований Першою світовою та Громадянською війнами. У 1918 р. Україна стала суверенною державою й розпочала будівництво національної школи. За короткий термін вдалося розробити та почати створення системи шкільної освіти, значне місце в якій належало підготовці школярів до майбутньої трудової діяльності, що потребувало й їхньої підготовки до вибору майбутньої професії.

Період 20-х – початку 30-х рр. XX століття можна розглядати як першу хвилю здійснення підготовки молоді до вибору майбутньої професії засобами професійної орієнтації. У розвиток теорії та практики профорієнтації молоді значний внесок зроблено українськими вченими [6]. Так, у публікаціях М. Венцової, І. Гука, Є. Краснопольського, І. Карпова, Т. Пайки, С. Рубінштейна, Г. Смишляєва, М. Третьякова та ін. [8; 25; 34; 37 та ін.] було висвітлено окремі проблеми, властиві професійній орієнтації в цей період, зокрема, схема опису професії, комплекс вимог до представників певних професій, схеми вивчення особливостей особистості учнів, професійних намірів молоді тощо [7, с. 65]. У структурі Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДІП) було створено відділ професійної освіти, який займався дослідженнями проблем психотехніки, складання професіограм, інтерпретації результатів досліджень особливостей особистості тощо. УНДІП видавав журнал «Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології», в якому висвітлювалися результати досліджень з проблем професійної орієнтації [39, с. 75]. У 1923 р. в Харкові видано дві книжки Ф. Дунаєвського (Ф. Дунаєвський був засновником і першим директором Всеукраїнського інституту праці у Харкові), зокрема «Проблема професійного підбору» [4] та «Профессиональный подбор и его социальный смысл: методология профессионального подбора» [5], які можна розглядати як перші вітчизняні праці з проблем професійної орієнтації.

Проте значні досягнення у теорії і практиці профорієнтаційної роботи були перекреслені в середині 30-х років. Після постанови ЦК ВКП (б) від 4 липня 1936 р. «Про педологічні перекирчування у системі Наркомосів» [19] вивчення проблем професійної орієнтації припиняється. Особливо інтенсивної критики зазнали методи дослідження та оцінювання психічного розвитку дітей, передусім анкети й тести. Проблеми тестології (тести успішності, тести психодіагностичні з метою профорієнтації та ін.) було віднесено до категорії буржуазних, ворожих та

непритаманних радянській науці. Було фактично знищено доробок щодо методів психодіагностики, які використовувались і в профорієнтації, ліквідовано установи, що здійснювали професійний добір та профорієнтацію молоді [38].

Відновлення психолого-педагогічних досліджень з професійної орієнтації учнівської молоді, передусім школярів, відбулося наприкінці 50-х років минулого століття. У цей період розпочався другий етап розвитку професійної орієнтації в УРСР, який характеризувався поступовим та вибіркоким впровадженням профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю у зміст навчально-виховної загальноосвітніх та професійних навчальних закладів і який продовжувався до середини 80-х років.

У період з 60-х до першої половини 80-х років загальносоюзними та республіканськими органами управління було прийнято низку постанов, спрямованих на розвиток професійної орієнтації учнівської молоді. Так, у 1974 р. Радою Міністрів СРСР прийнято постанову «Про організацію міжшкільних навчально-виробничих комбінатів трудового навчання і професійної орієнтації учнів», в якій було визначено, що одним з основних завдань міжшкільних навчально-виробничих комбінатів (МНВК) є здійснення професійної орієнтації учнів з метою підготовки їх до свідомого вибору професії і що МНВК є центрами роботи з професійної орієнтації серед учнів і їхніх батьків у школах району (міста) [20].

Наступний етап розвитку професійної орієнтації був ініційований реформою загальноосвітньої та професійної школи, реалізація якої почалась у другій половині 80-х років минулого століття [22]. До навчальних планів загальноосвітніх шкіл було включено предмет «Основи виробництва. Вибір професії», який викладався для учнів 7–8 (8–9) класів [23; 24; 31], та розроблено належне методичне забезпечення для викладання цього курсу.

У 80-ті роки в Україні значно активізувалися психолого-педагогічні дослідження проблем професійної орієнтації школярів (В. Зінченко, Г. Левченко, Є. Павлютенков, В. Сидоренко, М. Тименко, Д. Тхоржевський, Б. Федоришин, М. Янцур та ін.). Можна констатувати, що наприкінці 80-х років в Україні склалися нормативні, методичні та кадрові передумови для створення державної системи професійної орієнтації населення, початковою ланкою якої виступала середня загальноосвітня школа.

Набуття Україною незалежності активізувало пошук нової парадигми загальної середньої освіти, яка б відповідала як вимогам щодо демократизації суспільства, так й орієнтації економіки країни на ринкові відносини. Як генеральний напрям розвитку загальної середньої освіти було визначено диференціацію навчання у школі на основі впровадження профільного навчання.

Затверджена у 2003 р. Концепція профільного навчання в старшій школі одним із його завдань визначала забезпечення умов для життєвого і професійного самовизначення старшокласників, формування їх готовності до свідомого вибору та оволодіння майбутньою професією [12]. Наступна редакція Концепції профільного навчання у старшій школі (2009 р.) містила аналогічне завдання [30]. Як зазначалося вище, засобом забезпечення підготовки особистості до професійного самовизначення є професійна орієнтація. У прийнятій у 2013 р. Концепції профільного навчання до його основних завдань віднесено сприяння професійній орієнтації і самовизначенню старшокласників [29].

У 90-х рр. минулого століття прийнято низку нормативних документів, які регулювали здійснення профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в Україні. У 1994 р. затверджено Концепцію державної системи професійної орієнтації населення [10] та розроблено Концепцію профорієнтації учнівської молоді [13]. На їх основі розроблено Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається [28], що, із незначними змінами й доповненнями, діє й досі. При цьому за чверть століття як соціально-економічна ситуація в країні, так і система освіти зазнали кардинальних змін, які не могли бути відображені у зазначених нормативних документах.

Принагідно зазначимо, що у незалежній Україні теоретичні та практичні аспекти професійної орієнтації учнівської молоді та пов'язані з нею психолого-педагогічні проблеми (підготовка до вибору професії, формування готовності до вибору професії, підготовка до професійного самовизначення тощо) були об'єктом численних педагогічних досліджень українських учених. При цьому значну їх частину було виконано в наукових установах Національної академії педагогічних наук України (Г. Балл, І. Бех, Д. Закатнов, В. Лозовецька, В. Мадзігон, О. Мельник, М. Піддячий, Н. Побірченко, В. Рибалка, В. Синявський, М. Тименко, Б. Федоришин та інші дослідники), в її наукових установах було підготовлено низку дисертаційних робіт за відповідною тематикою.

У 2009 р. опубліковано підготовлений у Державній науково-педагогічній бібліотеці України ім. В. О. Сухомлинського науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Розвиток професійної орієнтації в Україні» [33]. Він складається з 11 розділів, що вміщують понад 1250 назв джерел з питань професійної орієнтації в Україні і зарубіжних країнах. У покажчику зібрано документи стосовно різних аспектів професійної орієнтації, опубліковані у 2004-2009 рр.

Перший розділ покажчика «Нормативно-правове забезпечення системи професійної орієнтації населення в Україні» охоплює законодавчі та нормативні

документи України щодо професійної орієнтації в Україні. Наступний розділ «Теорія та історія професійної орієнтації дітей, молоді та дорослих» складається з двох підрозділів – «Джерела розвитку і перспективи розбудови державної системи професійної орієнтації в Україні» та «Сучасний стан проблеми професійної орієнтації дітей, молоді та дорослих в Україні». До нього увійшли публікації про витоки, умови та тенденції розвитку професійної орієнтації до проголошення незалежності України, документи, які характеризують професійну орієнтацію як систему соціально-економічних, психолого-педагогічних та методико-фізіологічних заходів, спрямованих на забезпечення активного, свідомого професійного самовизначення та трудового становлення особистості з урахуванням її потреб, індивідуальних можливостей і кон'юнктури ринку праці для повноцінної реалізації у професійній діяльності; розкривають технології здійснення професійної орієнтації; висвітлюють профорієнтаційну діяльність державних центрів зайнятості населення, систему управління професійною орієнтацією в Україні тощо.

Третій розділ «Теоретико-методичні основи професійного самовизначення особистості» складається з підрозділів «Формування професійного самовизначення особистості як мета професійної орієнтації», «Професійне самовизначення особистості у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях» і «Планування та реалізація індивідуальної освітньої траєкторії і кар'єри професійного самозростання». Наведені у ньому документи розкривають теоретико-методологічне підґрунтя дослідження проблеми професійного самовизначення особистості, актуалізують проблему вивчення кар'єри як соціально-психологічного феномену.

Розділ «Науково-практичні засади професійної орієнтації дітей, молоді та дорослих в Україні» складається з підрозділів «Професійна інформація», «Професійна консультація» та «Соціально-професійна адаптація». Розділ «Психолого-педагогічне забезпечення професійної орієнтації осіб різного віку і соціально-професійного статусу» містить підрозділи «Професіографія», «Професійно-прогностична діагностика» та «Інформаційно-комунікаційні технології у контексті профорієнтаційної роботи».

Низка розділів містить документи щодо особливостей здійснення профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю та осіб з особливими потребами. У розділі «Професійна орієнтація дітей та учнівської молоді у загальноосвітніх навчальних закладах, позашкільних закладах освіти та інших державних установах» підготовку учнівської молоді до професійного самовизначення розглянуто як комплекс заходів щодо створення сприятливих умов для процесу прийняття рішень школярами стосовно питань, пов'язаних з вибором ними сфери професійної діяльності, що обумовлює його структуру, яка містить п'ять підрозділів, а саме: «Зміст та психолого-педагогічні засоби професійної орієнтації учнів різного віку»,

«Програмно-методичне забезпечення професійної орієнтації у загальноосвітніх навчальних закладах», «Профорієнтаційні технології, тренінги та профорієнтаційні ігри», «Сценарії та конспекти», «Професійна орієнтація учнів у позашкільних закладах освіти та інших державних установах». До розділу «Професійна орієнтація учнів професійно-технічних навчальних закладів» увійшли матеріали про професійну орієнтацію учнів у відповідних закладах освіти. Він містить посилання на публікації, у яких розглянуто основні завдання, форми і методи профорієнтаційної роботи педагогічних колективів професійно-технічних навчальних закладів (за сучасною термінологією – закладів професійної (професійно-технічної) освіти), а також взаємодію цих навчальних закладів з іншими організаціями, які беруть участь в орієнтації молоді на вибір робітничих професій. Розділ «Професійна орієнтація студентської молоді у ВНЗ» містить документи щодо особливостей професійного самовизначення майбутніх фахівців під час професійної підготовки у вищому навчальному закладі та дослідження процесу формування професійної спрямованості студентів на всіх етапах навчання. У розділі «Специфіка професійної орієнтації осіб з особливими потребами» наведено матеріали стосовно професійної орієнтації та професійної реабілітації інвалідів, сиріт і дітей з неблагополучних сімей. Розділ «Професійна орієнтація зайнятого населення, тимчасово непрацюючих і безробітних» містить документи, які розкривають специфіку проведення профорієнтаційної роботи з дорослим незайнятим населенням, зокрема психолого-педагогічні аспекти професійної орієнтації, психологічної підтримки, професійної переорієнтації та навчання безробітних, профорієнтаційної роботи державних служб зайнятості із цією категорією населення. В окремому розділі «Професійна орієнтація у зарубіжних країнах: досвід і методика» схарактеризовано досвід професійної орієнтації дітей, молоді та дорослих у зарубіжних державах, який може бути використаний в Україні для визначення сучасних напрямів підготовки особистості до самостійного та свідомого вибору фаху незалежно від віку.

Як зазначалося вище, психолого-педагогічні аспекти професійної орієнтації учнівської молоді розкрито у низці монографічних та дисертаційної досліджень, що здійснювалися у пострадянський період. Так, наприклад, монографія В. Лозовецької присвячена особливостям професійної орієнтації молоді в умовах сучасного ринку праці [16]. У монографічному дослідженні розкрито теоретико-методологічні та методичні засади професійної орієнтації учнівської молоді, висвітлено комплекс проблем щодо професійного самовизначення особистості в умовах ринкового середовища. У роботі обґрунтовано психолого-педагогічні засади професійного вибору особистості у мінливих умовах ринку праці. Авторкою розкрито принципи та методологічні підходи до надання відповідної психологічної допомоги молоді у її професійному становленні в сучасних умовах

діяльності.

Принагідно зазначимо, що дисертацій, присвячених проблемам, пов'язаним з професійною орієнтацією учнівської молоді в Україні, захищено відносно небагато. Проте значна кількість дисертаційних досліджень присвячена проблемам, які безпосередньо з нею пов'язані. Це дослідження щодо формування готовності до вибору професії, підготовки до професійного самовизначення, розвитку кар'єрної компетентності тощо.

Серед дисертаційних досліджень, спрямованих на розв'язання психолого-педагогічних проблем професійної орієнтації учнівської молоді, певна частина присвячена розкриттю зарубіжного досвіду щодо профорієнтації та використанню сучасних ІТ-технологій у профорієнтаційній роботі.

Так, у дисертаційному дослідженні В. Осадчого [21] визначено педагогічні засади професійного консультування молоді засобами інформаційно-освітнього порталу в мережі інтернет (педагогічна концепція, принципи добору змісту, зміст, форми, методи та критерії ефективності). Основні положення педагогічної концепції професійного консультування молоді засобами інформаційно-освітнього порталу розкривають поняття освітнього порталу, професійного консультування молоді у мережі інтернет, інформаційно-освітнього порталу професійного консультування молоді, професійного консультування молоді засобами інтернет-порталу; мету, функції, стратегічні освітні та соціальні цілі, основні принципи професійного консультування молоді засобами мережі інтернет; очікувані результати реалізації професійного консультування молоді за допомогою інтернет-порталу; специфіку суб'єкт-суб'єктної взаємодії при здійсненні професійного консультування молоді засобами інформаційно-освітнього порталу в мережі інтернет. У дослідженні обґрунтовано принципи добору змісту (доцільності, можливості інформаційного нагромадження, науковості, доступності, структуризації, актуальності, наочності, ментальності) та зміст професійного консультування молоді засобами інтернет-порталу (комплекс профдіагностичних тестових методик, професіограми, словник професій та довідники навчальних закладів України, кадрових агенцій, центрів зайнятості), блок засобів інтерактивного спілкування для забезпечення консультацій кваліфікованих спеціалістів, інформацію щодо працевлаштування (база даних резюме та вакансій, законодавчі акти) для батьків та працівників центрів зайнятості).

За результатами дослідження автор сформулював висновки щодо змісту та форм професійного консультування молоді засобами інтернет-порталу. Він зазначив, що доцільними формами професійного консультування молоді засобами мережі інтернет є: колективне обговорення проблемного питання за допомогою

інтерактивних засобів спілкування; групові та індивідуальні онлайн консультації та бесіди; інструктаж по роботі з порталом (покроковий алгоритм); самоаналіз результатів тестування та отриманої інформації; розв'язування завдань на самоаналіз; онлайн ігри та тренінги; Web-конференції, семінари та диспути. У роботі висвітлено методи професійного консультування молоді засобами мережі інтернет, а саме: онлайн спостереження; аналіз документів; інтернет-анкетування; інтернет-тестування; бесіди-інтерв'ю через інтерактивні системи спілкування; складання профконсультантом індивідуальних характеристик особистості тощо.

Розроблено та обґрунтовано критерії ефективності професійного консультування молоді засобами мережі інтернет: кількісні (загальна кількість відвідувачів порталу; кількісний показник зовнішніх звертань за ключовими словами; кількість відвідувань за означений період; середній показник тривалості візитів; кількість зареєстрованих користувачів; загальна кількість одиниць наповнення) та якісні (показники зацікавленості; результативності роботи порталу; задоволеності; потрібності; симпатії), які дали можливість експериментально підтвердити ефективність розроблених педагогічних засад професійного консультування засобами інформаційно-освітнього порталу.

У дисертаційному дослідженні М. Кузів [15] проаналізовано педагогічні, психологічні, соціальні, економічні підходи до дослідження проблеми професійної орієнтації та соціально-економічні й історико-педагогічні умови розвитку професійної орієнтації в Україні та Німеччині; виявлено особливості професійної орієнтації учнівської молоді в Україні в умовах сучасного ринку праці; розкрито характерні ознаки професійної орієнтації учнівської молоді в Німеччині.

У роботі зокрема зазначено, що профорієнтація є складовою навчально-виховного процесу в школі, тому для поліпшення якості профорієнтаційної роботи потрібно запровадити посади спеціалістів-профорієнтаторів у штаті усіх загальноосвітніх шкіл та інших навчальних закладів; забезпечити кращу профорієнтаційну підготовку педагогічних працівників; реалізовувати міжпредметні зв'язки у профорієнтаційній роботі; в умовах профільного навчання готувати учнів до оволодіння інтегрованими професіями, ознайомлювати з можливостями перекваліфікації, професійного та кар'єрного зростання; запровадити у школах курси, які ознайомлювали б учнів зі світом професій («Основи виробництва», «Людина. Праця. Професія», «Професійна кар'єра» та ін.); активізувати роботу з батьками щодо вибору професії їхніми дітьми; надавати учням більше інформації про потреби суспільства в кадрах тощо.

У дослідженні розкрито особливості професійної орієнтації учнівської молоді в Україні в умовах сучасного ринку праці, основними з яких є: у центрах зайнятості основну роботу спрямовано на допомогу молоді, яка має статус безробітного, розроблено інформаційні папки з описами професій; з метою співпраці із загальноосвітніми навчальними закладами центри зайнятості встановлюють у школах профорієнтаційні термінали, розробили профорієнтаційний щоденник для учнів 7–8 класів; у загальноосвітніх закладах професійну орієнтацію здійснюють вчителі трудового навчання, вчителі-предметники, класні керівники та психологи шкіл; немає активної співпраці шкіл із центрами зайнятості та підприємствами.

Виявлення особливості професійної орієнтації в Німеччині та Україні дало змогу сформулювати авторіві низку рекомендацій щодо її удосконалення: вивчити та впровадити досвід профорієнтації зарубіжних країн, зокрема удосконалити законодавчу базу в аспекті профорієнтаційної роботи; узгодити роботу центрів зайнятості та загальноосвітніх навчальних закладів, закріпивши за кожною школою консультантів з профорієнтації; створити для учнів загальноосвітніх шкіл центри професійної орієнтації при центрах зайнятості; забезпечити співпрацю між школами, підприємствами та іншими працедавцями, залучивши до цієї справи професійно-технічні та вищі навчальні заклади, а також центри зайнятості; запровадити практику учнів загальноосвітніх навчальних закладів на підприємствах.

У дисертаційному дослідженні Н. Балацької [1] зазначається, що реформування системи професійної орієнтації у Великій Британії розпочалося у 70-х роках минулого століття. Це було обумовлено підвищенням вимог до професійних кадрів, що, зокрема, передбачає підготовку учнів до усвідомленого вибору майбутньої професії. Тому з 80-х років ХХ століття в Англії починають діяти кілька освітніх професійно орієнтованих програм, які набувають статусу загальнонаціональних. Їх основною метою є забезпечення зв'язків між школою та виробництвом, надання учням певної підготовки до вибору та оволодіння професією. Найбільш поширеними є програми «Технічні і професійно освітні ініціативи», «Схема підготовки молоді», «Договір», «Молодіжні кредити» тощо. Ці програми, крім того, що вони мають професійно орієнтований характер, також сприяють входженню й адаптації молоді в світ професійних, соціально-економічних та громадських відносин, що досягається завдяки різноманітності форм і методів, які застосовуються для проведення професійно орієнтованої роботи в школах Англії. За такого підходу професійно орієнтоване спрямування шкільної освіти є засобом соціалізації учнів англійських шкіл, основою їх входження у світ професійних відносин.

Професійна орієнтація в англійських школах масового типу є цілеспрямованою системою заходів, основний зміст яких полягає в тому, щоб допомогти учневі пізнати і зрозуміти себе; інформувати його про ті професії, які існують на ринку праці і користуються попитом; показати практичне застосування предметів, які вивчаються в школі, у певних професійних діяльностях; продемонструвати взаємозв'язок між шкільними видами діяльності та світом професій; підвести учня до вибору тих предметів, які знадобляться в подальшій професійній діяльності; правильно організувати виробничу практику. У роботі розкрито форми професійно орієнтованої роботи, які застосовуються в англійських школах, а саме: пошук, аналіз й узагальнення професійно орієнтованої інформації; вивчення і характеризування професій; контроль знань; рекламування місця роботи; проходження виробничої практики; обговорення тематики з учителем з приводу вибору додаткових предметів для вивчення; демонстрування застосування навчальних предметів у практичній діяльності; демонстрування зв'язку між видами діяльності та професіями та інші. До основних методів професійно орієнтованої роботи автором віднесено: тестування (індивідуальне й групове); анкетування (або письмова бесіда); метод індивідуальної бесіди з учнем та його батьками; метод проведення класної бесіди з учнями; метод дискутування (парне й групове); метод проектів тощо.

У дослідженні також наголошується на подібності форм і методів профорієнтаційної роботи, які застосовуються як в українських, так і в англійських школах. На відміну від України, в Англії процес реформування професійно орієнтованого спрямування розпочався значно раніше і сьогодні вже досягнуто конкретних результатів. До того ж в Англії досить активною є підтримка держави, громадськості, приватних організацій у налагодженні професійно орієнтованої роботи в школах. На жаль, зазначає науковець, в Україні подібне трапляється нечасто. Тому нам необхідно вивчати, аналізувати і творчо використовувати все те позитивне, що є в системі професійно орієнтованого спрямування шкіл Англії.

Крім досліджень проблем, пов'язаних із змістом, формами та методами професійної орієнтації, проведено низку досліджень щодо виявлення її впливу на розвиток особистості. Так, у роботі Н. Гончарової [2] експериментально доведено, що проведення профорієнтаційної роботи не тільки залежить, а й впливає на розвиток психологічних особливостей учнів основної школи та рівень їх навчальних досягнень. З метою формування психологічних особливостей та підвищення рівня навчальних досягнень підлітків дослідницею розроблено та експериментально апробовано програму профорієнтаційного психолого-консультативного тренінгу. У тренінгу враховано етапи (узгодження, добір та

прогнозування) розвитку майбутньої професійної діяльності; стадії побудови особистого професійного плану учнем; психограму підлітка; психодіагностичну та інформативну частини занять, що здійснюють проєкцію особистості на різні види діяльності. За результатами тренінгу уточнено професійні наміри учнів щодо типів професій. Зокрема, домінування не завжди адекватної орієнтації над престижними та романтичними професіями змінилося на більш реальні й виважені наміри щодо вибору професії. Значно вищими стали такі форми реалізації дій, як наочно-спостережлива та мовленнєво-розумова. Зросли також показники вираженості інтересів, нахилів, намірів, здібностей учнів. Слід наголосити, що профорієнтаційний психолого-консультативний тренінг забезпечує позитивну динаміку психологічних особливостей учнів з низьким рівнем навчальних досягнень. Зокрема, після формувального експерименту зріс рівень навчальних досягнень учнів з окремих дисциплін, пов'язаних з професійними намірами учнів.

В Україні також було проведено низку досліджень, у яких вивчалися філософські та економічні аспекти професійної орієнтації. Так, дисертація Л. Дворніченко [3] присвячена дослідженню тенденцій самореалізації особистості у світі праці, які визначаються соціокультурними контекстами глобалізації, інформаційного суспільства, суспільства ризику та суспільства знань. Дослідниця зазначає, що професійна орієнтація за умов економічних і соціокультурних трансформацій постіндустріального зразка стає одним із чинників, що впливають на сталий розвиток суспільства і сприяють запобіганню соціальним патологіям та екзистенційним кризам, пов'язаним з безробіттям та його наслідками. Профілактика таких кризових станів передбачає активізацію профорієнтаційних освітніх практик, мобілізацію виховних, дидактичних і культурних ресурсів суспільства для реалізації права людини на працю і самореалізацію у професійній сфері. Розширення функціонального діапазону професійної орієнтації визначає необхідність принципових змін в освітній парадигмі професійного навчання та виховання, а також потребує формування принципово нової системи профорієнтації: її основної мети, засобів та форм організації, можливостей прогнозування перспектив професійної біографії. Для досягнення багатоаспектності стратегій профорієнтації слід застосовувати можливості міждисциплінарних синтезів, які здійснюються на основі філософської рефлексії, що уможливорює обґрунтування необхідності формування «культури профорієнтації» в освітньому просторі.

Проблемі організаційно-методичного забезпечення управління професійною орієнтацією присвячено дисертаційне дослідження Н. А. Тюхтенко [40]. Головною умовою підвищення ефективності профорієнтації авторка вважає

адекватне управління нею на основі одночасної реалізації її основних підсистем (професійної інформації, професійної консультації, професійного відбору), оскільки вони становлять послідовний процес, і відсутність однієї ланки порушує дієвість усієї системи управління. Дослідниця зазначає, що структура управління професійною орієнтацією не відповідає Концепції державної системи професійної орієнтації населення та вимогам реального підприємницького середовища. З огляду на це наголошується на необхідності запровадження нової організаційної структури управління професійною орієнтацією, яка базується на відповідній нормативно-правовій базі і якісній статистично-аналітичній інформації щодо професійно-кваліфікаційного та посадового стану попиту і пропозиції у структурі зайнятості. Розрахунки співвідношення цих показників є об'єктивною умовою оптимального управління професійною орієнтацією і підвищення ефективності кадрового менеджменту.

Таким чином, стислий аналіз досліджень, присвячених професійній орієнтації, свідчить про те, що українські вчені запропонували напрями розв'язання комплексу психолого-педагогічних, філософських, соціально-економічних аспектів цієї проблеми, при цьому значний внесок у науково-методичне забезпечення модернізації та реформування освіти в цьому напрямі зробили вчені Національної академії педагогічних наук України.

Список використаних джерел

1. **Балацька, Н. І.** Професійна орієнтація учнів у сучасних середніх школах Англії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Балацька Наталія Іванівна ; Київ. нац. лінгвіст. ун-т. – Київ, 2004. – 23 с.
2. **Гончарова, Н. О.** Психологічні особливості старших підлітків з низьким рівнем навчальних досягнень в умовах профорієнтації : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Гончарова Наталія Олексіївна ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Київ, 2007. – 22 с.
3. **Дворніченко, Л. Л.** Професійна орієнтація у суспільстві ризику: тенденції самореалізації особистості у світі праці : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : спец. 09.00.10 «Філософія освіти» / Дворніченко Лариса Леонідівна ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2011. – 19 с.
4. **Дунаевский, Ф. Р.** Проблема професійного підбору / Ф. Р. Дунаевский. – Харків : Время, 1923. – 156 с.
5. **Дунаевский, Ф. Р.** Професійний підбір и его соціальний смисл: методологія професійного підбору / Ф. Р. Дунаевский. – Харків : Время, 1923. – 141 с.
6. **Закатнов, Д.** Зміст і форми профорієнтаційної роботи зі школярами у

20–30-х рр. ХХ ст. / Дмитро Закатнов // Нова пед. думка. – 2004. – № 2. – С. 7–11.

7. **Закатнов, Д. О.** Технології підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення : монографія / Д. О. Закатнов ; НАПН України, Ін-т проф.-техн. освіти. – Київ : Пед. думка, 2012. – 160 с.

8. **Карпов, І.** Методологія й методика побудови профілю спеціаліста / Карпов І., Смишляев Г. // Робітнича освіта. – 1932. – № 2. – С. 12–27.

9. **Конвенція № 142** «О професійній орієнтації та професійній підготовці в області розвитку людських ресурсів (МОТ, Женева, 23 червня 1975 г.) // Документи міжнародного права по вопросам образования / сост.: Ю. А. Кудрявцев, Г. А. Лукичев, Т. Ю. Тихомиров [и др.] ; под ред. Г. А. Лукичева и В. М. Серых. – Москва : Готика, 2003. – С. 406–409.

10. **Концепція** державної системи професійної орієнтації населення // Людина і праця. – 1994. – № 4. – С. 22–29.

11. **Концепція** державної системи професійної орієнтації населення [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 17 верес. 2008 р. № 842 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2008. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-%D0%BF> (дата звернення: 28.04.2020).

12. **Концепція** профільного навчання в старшій школі // Інформ. зб. МОН України. – 2003. – № 24. – С. 3–16.

13. **Концепція** профорієнтації учнівської молоді / [Є. Павлютенков, В. Зінченко, М. Тименко, М. Янцур] // Психолого-педагогічні новини : інформ. бюлетень АПН України. – 1994. – № 3. – С. 5, 7.

14. **Костюк, Г. С.** Роль професійного самовизначення в формуванні особистості / Г. С. Костюк // Питання професійної орієнтації учнів / упоряд. З. С. Нечипорук. – Київ, 1971. – С. 3–14.

15. **Кузів, М. З.** Професійна орієнтація учнівської молоді в Німеччині й Україні в умовах ринку праці (порівняльний аналіз) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Кузів Марія Зіновіївна ; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – Київ, 2011. – 20 с.

16. **Лозовецька, В. Т.** Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці [Електронний ресурс] : монографія / В. Т. Лозовецька ; Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України. – Текст. дані. – Київ : [Б. в.], 2012. – 162 с. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/2950/> (дата звернення 28.04.2020).

17. **Мельник, О. В.** Ділові ігри як засіб активізації професійного самовизначення старшокласників / О. В. Мельник // Профорієнтаційна робота із школярами : метод. посіб. / за ред. М. П. Тименка. – Рівне, 1992. – С. 83–97.

18. **Мельник, О. В.** Підготовка старшокласників до самостійного вибору майбутньої професії в процесі профільного трудового навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Мельник Олександр Васильович ; Ін-т пробл. виховання АПН України. – Київ, 2003. – 210 с.

19. **О педагогических** извращениях в системе Наркомпросов : Постановление ЦК ВКП (б) от 4 июля 1936 г. // Директивы ЦК ВКП (б) и постановления советского правительства о народном образовании за 1917 – 1947

гг. – Москва ; Ленинград : Изд-во АПН РСФСР, 1947. – С. 190–193.

20. **Об организации** межшкольных учебно-производственных комбинатов трудового обучения и профессиональной ориентации учащихся [Электронный ресурс] : постановление Совета Министров СССР от 23.08.1974 № 662 с изменениями и дополнениями от 1 июля 1991 г. // Гарант : информ.-правовое обеспечение. – Текст. данные. – Российская Федерация. – Режим доступа: <http://base.garant.ru/195069/#friends> (дата обращения 28.04.2020).

21. **Осадчий, В. В.** Педагогічні засади професійного консультування молоді засобами Інтернет : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Осадчий Вячеслав Володимирович ; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – Київ, 2005. – 213 с.

22. **Основные документы** о реформе общеобразовательной школы / сост. В. А. Белоголовский. – Київ : Рад. шк., 1986. – 591 с.

23. **Основы производства.** Выбор профессии : проб. учеб. пособ. для учащихся 7–8 кл. сред. шк. В 2 ч. / Е. А. Климов, С. Н. Чистякова. – Москва : Просвещение, 1987. – Ч. 1. – 64 с.

24. **Основы производства.** Выбор профессии : проб. учеб. пособ. для учащихся 7–8 кл. сред. шк. В 2 ч. / Е. А. Климов, С. Н. Чистякова. – Москва : Просвещение, 1987. – Ч. 2. – 64 с.

25. **Пайка, Т. С.** До питання про можливості виховувати професійні орієнтування у підлітків / Пайка Т. С. // Укр. вісн. експериментал. педагогіки та рефлексології. – 1929. – Вип. 4. – С. 85–93.

26. **Педагогическая** энциклопедия : в 4 т. – Москва : Советская энциклопедия, 1966. – Т. 3. – 879 с.

27. **Піддячий, М. І.** Організаційно-педагогічні умови підготовки старшокласників до професійного самовизначення у міжшкільних навчально-виробничих комбінатах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Піддячий Микола Іванович ; Ін-т пробл. виховання АПН України. – Київ, 2002. – 19 с.

28. **Положення** про професійну орієнтацію молоді, яка навчається [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва освіти України, М-ва праці України і М-ва у справах молоді і спорту України від 2 черв. 1995 р. № 159/30/1526. // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 1995. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0198-95> (дата звернення: 28.04.2020).

29. **Про затвердження** Концепції профільного навчання у старшій школі [Електронний ресурс] : наказ МОН України від 21 жовт. 2013 р. № 1456 // Освіта. ua. – Текст. дані. – Київ, 2013. – Режим доступу: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/37784/ (дата звернення 28.04.2020).

30. **Про затвердження** нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі [Електронний ресурс] : наказ МОН України від 11.09.09 р. № 854 // Освіта. ua. – Текст. дані. – Київ, 2009. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/4827/?list= (дата звернення 28.04.2020).

31. **Программы** средней общеобразовательной школы: основы

производства. Выбор профессии. – Москва : Просвещение, 1987. – 14 с.

32. **Рекомендация** № 150 «О профессиональной ориентации и профессиональной подготовке в области развития людских ресурсов (МОТ, Женева, 23 июня 1975 г.) // Документы международного права по вопросам образования / сост.: Ю. А. Кудрявцев, Г. А. Лукичев, Т. Ю. Тихомиров [и др.] ; под ред. Г. А. Лукичева и В. М. Серых. – Москва : Готика, 2003. – С. 409–432.

33. **Розвиток** професійної орієнтації в Україні : наук.-допом. бібліогр. показч. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.] ; [упоряд.: Пономаренко Л. О., Стельмах Н. А., Ніколюк Л. І. ; наук. ред.: Рогова П. І., Чепурна Н. М.; наук. консультант Мельник О. В. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О.]. – Київ ; Черкаси : [б. в.], 2009. – 196 с.

34. **Рубінштейн, С.** Уніфікація методики профдобору та профконсультації / Рубінштейн С., Венцова М. // Робітнича освіта. – 1930. – № 9/10. – С. 114–119.

35. **Синявський, В. В.** Професійна орієнтація у реформуванні загальноосвітньої та професійної школи / Синявський В. В. // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2000. – № 2. – С. 142–150.

36. **Суворов, И. В** комиссии ЮНЕСКО по вопросам профессиональной ориентации / Суворов И. // Сов. педагогика. – 1971. – № 3. – С. 17–22.

37. **Третьяков, М.** Практика профорієнтованих лекцій у трудшколі / Третьяков М. // Рад. освіта. – 1929. – № 7/8. – С. 51–58.

38. **Тригубенко, В.** Чи знаємо ми, що таке педологія? / Тригубенко В. // Психол.-пед. новини. – 1994. – № 4. – С. 2.

39. **Трудова** політехнічна школа: міфи і реальність (1917 – 1941) / [Д. О. Тхоржевський, А. В. Вихрущ, Г. В. Терещук та ін.]. – Тернопіль : ТДП, 1994. – 135 с.

40. **Тюхтенко, Н. А** Організаційно-методичне забезпечення управління професійною орієнтацією : дис. ... канд. економіч. наук : 08.06.02 / Наталія Анатоліївна ; Одес. держ. економічний ун-т. – Одеса, 2000. – 209 с.

41. **Федоришин, Б. О.** Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Федоришин Борис Олексійович ; Ін-т ПіППО АПН України. – Київ, 1996. – 48 с.

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА У СИСТЕМІ ОСВІТИ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

(анотований рекомендаційний бібліографічний список)

Упорядник Горбенко Н. А.,
науковий співробітник відділу
наукової інформаційно-
бібліографічної діяльності ДНПБ
України ім. В. О. Сухомлинського

Діяльність Нової української школи базується на особистісно-орієнтованій моделі освіти, яка «враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму» [1, с. 17]. Для ефективного розвитку кожної дитини, створення комфортного психологічного середовища та налагодження продуктивної взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу передбачено активне залучення психологічної служби у системі освіти.

Фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського підготовлено анотований рекомендаційний бібліографічний список «Психологічна служба у системі освіти в рамках реалізації концепції Нової української школи».

Бібліографічні записи згруповано за п'ятьма розділами:

1. Офіційні документи з питань діяльності психологічної служби у системі освіти.
2. Теоретико-методологічні підходи роботи психологічної служби.
3. Організація роботи психологічної служби зі здобувачами освіти.
4. Психологічна служба на допомогу інклюзивній освіті.
5. Організація роботи психологічної служби з педагогами.

Записи, подані у списку, мають наскрізну нумерацію і розміщені за абеткою авторів і назв. Застосовано систему гіперпосилань на електронні версії документів. Хронологічні рамки дібраного матеріалу: 2016–2019 рр.

Рекомендаційний список адресовано науковим, науково-педагогічним і педагогічним працівникам, здобувачам вищої освіти, батькам та всім, кого цікавлять проблеми місця, ролі, значення психологічної служби у системі освіти в розбудові Нової української школи, організації її ефективної діяльності щодо підтримки всіх учасників освітнього процесу.

1. ОФІЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ З ПИТАНЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

1. **Нова українська школа** [Електронний ресурс] : концепт. засади реформування серед. шк. : ухвалено рішенням колегії МОН України 27.10.2016 р. / М-во освіти і науки України // Міністерство освіти і науки України. – Текст. дані. – [Київ], 2016. – 33 с. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 08.01.2020). – Назва з екрана.

2. **Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі»** [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України 31.05.2018 № 555 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0744-18> (дата звернення: 11.02.2020). – Назва з екрана.

3. **Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр** [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 12 лип. 2017 р. № 545 : [ред. від 23.08.2018] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF> (дата звернення: 11.02.2020). – Назва з екрана.

4. **Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України** [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 22.05.2018 № 509 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18> (дата звернення: 08.01.2020). – Назва з екрана.

5. **Про освіту** [Електронний ресурс] : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII : [ред. від 09.08.2019] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 17.01.2020). – Назва з екрана.

6. **Про перелік навчальної літератури, рекомендованої Міністерством освіти і науки для використання в навчально-виховному процесі закладів освіти працівниками психологічної служби у системі освіти України** [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 12.11.2018 № 1/9-690 // Інститут модернізації змісту освіти : держ. наук. установа. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2018/11/13/lyst-mon-vid-12-11-2018-1-9-690-pro-perelik-navchal-noi-literatury-rekomendovanoi-ministerstvom-osvity-i-nauky-dlia-vykorystannia-v-navchal-no-vykhovnomu-protsessi-zakladiv-osvity-pratsivnykamy-psykho/> (дата звернення: 10.01.2020). – Назва з екрана

7. **Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти на 2019/2020 н. р.** [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 18.07.2019 № 1/9-462 // Міністерство освіти і науки України. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-prioritetni-napryami->

[roboti-psihologichnoyi-sluzhbi-u-sistemi-osviti-na-20192020-navchalnomu-roci](#) (дата звернення: 11.02.2020). – Назва з екрана.

8. **Про проведення** Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Профілактичні програми» [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 1 жовт. 2018 р. № 1044 // ОСВІТА.UA. – Текст дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/62059/ (дата звернення: 11.02.2020). – Назва з екрана.

9. **Про проведення** Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Корекційно-розвиткові програми» [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 02.08.2019 № 1052 // Інститут модернізації змісту освіти. – Текст дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1xZ7WRTVAUXOeNN-SVLI8sP3Vaemk8MOx/view> (дата звернення: 11.02.2020). – Назва з екрана.

10. **Про результати** III етапу Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Профілактичні програми» [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 26.04.2019 № 593 // Інститут модернізації змісту освіти. – Текст дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2019/05/02/nakaz-mon-vid-26-04-2019-pro-rezul-taty-iii-etapu-vseukrains-koho-konkursu-avtors-kykh-prohram-praktychnykh-psykholohiv-i-sotsial-nykh-pedahohiv-novi-tekhnohohii-u-noviy-shkoli-u-nominatsii-profilakty/> (дата звернення: 11.02.2020). – Назва з екрана.

11. **Про схвалення** Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [Електронний ресурс] : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 14 груд. 2016 р. № 988-р // Урядовий портал : єдиний веб-портал органів виконав. влади в Україні. – Текст дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> (дата звернення: 08.01.2020). – Назва з екрана.

12. **Про типову документацію** працівників психологічної служби у системі освіти України [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 24.07.2019 № 1/9-477 // Інститут модернізації змісту освіти. – Текст дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2019/07/25/lyst-mon-vid-24-07-2019-1-9-477-pro-tyrovu-dokumentatsiiv-pratsivnykiv-psykholohichnoi-sluzhby-u-systemi-osvity-ukrainy/> (дата звернення: 10.01.2020). – Назва з екрана.

2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ РОБОТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

13. **Козлова, А.** Нова документація : що змінилось та як вести / Анна Козлова // Психолог. – 2019. – Жовт. (№ 12). – С. 4–25.

У статті схарактеризовано види документації психолога. Вміщено зразки документів для організації роботи психологічної служби системи освіти в рамках концепції Нової української школи.

14. **Мартинюк, І. В.** Роль психолога в Новій українській школі [Електронний ресурс] / Мартинюк І. В. // Всеосвіта. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/rol-psihologa-v-novij-ukrainskij-skoli-97375.html> (дата звернення: 08.01.2020). – Назва з екрана.

У статті розглянуто роль психолога в Новій українській школі. Проаналізовано основні завдання, функції, зміст та види діяльності психологічної служби у системі освіти.

15. **Маханькова, В.** Нова українська школа: роль і функції практичного психолога в умовах реалізації Державного стандарту початкової освіти [Електронний ресурс] / Маханькова Вікторія // Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи : І міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (18 квіт. 2019 р., м. Київ.) / НАПН України, Ін-т педагогіки, Від. дидактики [та ін.]. – Київ, 2019. – С. 189–191. – Спец. вип. зб. наук. пр. Ін-ту педагогіки НАПН України «Дидактика: теорія і практика». – Текст доступний в інтернеті: http://lib.iitta.gov.ua/715659/1/Mahankova_19_DTiP_Konf.pdf (дата звернення: 08.01.2020).

У статті проаналізовано основні завдання психологічної служби системи освіти в умовах впровадження Нової української школи.

16. **Мірошникова, А.** Якою буде роль шкільних психологів у Новій українській школі [Електронний ресурс] / Аліна Мірошникова // Освіторія. – Текст. дані. – [Київ, 2018]. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/shho-robytymut-shkilni-psychology-u-novij-ukrayinskij-shkoli/> (дата звернення: 11.01.2020). – Назва з екрана.

У статті проаналізовано завдання та напрями роботи шкільних психологів, описано послуги, які ними надаватимуться в рамках Нової української школи.

17. **Неїжпапа, Л. С.** Соціально-педагогічна діяльність психологічної служби закладу загальної середньої освіти / Неїжпапа Л. С. // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 11, Соціальна робота. Соціальна педагогіка / МОН України. – 2018. – Вип. 25. – С. 50–57. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_011_2018_25_10 (дата звернення: 11.01.2020).

У статті розглянуто засади соціально-педагогічної діяльності психологічної служби закладу освіти відповідно до нових нормативно-правових положень. Охарактеризовано завдання та напрями організації соціально-педагогічної діяльності у закладі загальної середньої освіти та здійснено їх порівняння з напрямками діяльності працівників психологічної служби закладу освіти.

18. **Панок, В. Г.** Становлення психологічної служби системи освіти в контексті суспільних трансформацій в Україні / Віталій Г. Панок, Надія В. Лунченко // Вісн. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Психологія

/ Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2018. – Вип. 58. – С. 8–24. –
Бібліогр. с. 23–24. – Текст статті доступний в інтернеті:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2018_58_3 (дата звернення: 11.01.2020).

У статті висвітлено історичні етапи розвитку психологічної служби у системі освіти України у ХХ – початку ХХІ ст., розкрито роль і значення запровадження психологічних знань у практику реформування освітньої галузі. Виявлено і описано головні чинники розвитку практичної психології в країні протягом століття. Здійснено аналіз нормативної бази та роботи окремих дослідників проблеми. Описано сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку психологічної служби на сучасному етапі оновлення системи освіти. Визначено шляхи подальшого вдосконалення діяльності практичних психологів і соціальних педагогів.

19. **Психолог** нової української школи: як зміниться його роль і значення? [Електронний ресурс]: [бесіда з Наталією Кириленко, директором Чернігів. шк. № 25 та Ілоною Гусевою, практ. психологом, з теми «Психолог Нової української школи: Як зміниться його роль і значення?»] // UA: Чернігів. – Електрон. дані. – Чернігів, 2018. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=g-LMqQiyb-w> (дата звернення: 10.02.2020). – Назва з екрана.

Бесіда в студії телепрограми «Теми дня» (25 липня 2018, м. Чернігів) про нові напрямки діяльності психологічної служби у системі освіти в рамках реалізації Концепції «Нової української школи».

20. **Психолог** у НУШ: радісно та впевнено руш! : путівник психолога в Новій укр. школі / Департамент освіти і науки Донец. облдержадмін., Донец. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти; [авт. кол.: Афоніна Є. В., Головка В. А., Гордієнко І. М. та ін.; заг. ред: Афоніна Є. В., Заріцький О. О., Міщенко Н. В.]. – Краматорськ: [Витоки], 2018. – 249 с. – Текст доступний в інтернеті: http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/posibnyky/navchalyni/4._Афоніна_Психолог_НУШ.pdf (дата звернення: 08.01.2020)

У путівнику розкрито основні напрями та зміст діяльності фахівців психологічної служби щодо організації психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу в контексті Нової української школи за векторами: 1. Новий педагог (психологічний супровід педагогів у період змін та формування готовності до інновацій); 2. Учень як цілісна особистість (психологічний супровід першокласників Нової української школи); 3. Школа позитивного батьківства (психологічний супровід батьків у контексті педагогіки партнерства). За кожним вектором представлено основні орієнтири та зміст діяльності психолога в закладі освіти, запропоновано алгоритми та конспекти заходів, подане орієнтовне планування роботи з усіма учасниками освітнього процесу.

21. **Психологічний** воркшоп «Психологічна служба НУШ: новітні технології супроводу» у рамках Десятої міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» [Електронний ресурс] // Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Краматорськ, 2018. – Режим доступу:

<https://ippo.dn.ua/index.php/novyny/item/627-психологічний-воркшоп-> (дата звернення: 10.02.2020). – Назва з екрана.

У статті йдеться про роботу психологічного воркшопу «Психологічна служба НУШ: новітні технології супроводу», що відбувся в рамках Десятої міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» та Восьмої міжнародної виставки освіти за кордоном «World Edu» у місті Києві 24 жовтня 2018 р.

22. **Рихтер, В.** Психогігієна відносин, або правила, що їх регулюють... / Віра Рихтер // Психолог. – 2020. – Квіт. (№ 4). – С. 4–7.

У статті йдеться про реалізацію психологічною службою у системі освіти одного з принципів Нової української школи, зокрема принципу соціального партнерства, що покликаний допомогти батькам здобувати спеціальні знання з розвитку та виховання дитини, в основу яких покладено модель поваги до прав людини.

23. **Слободенюк, Л. І.** Використання ідей В. О. Сухомлинського у процесі психологічного супроводу реформування системи освіти / Слободенюк Л. І. // Нова українська школа – діалог з В. О. Сухомлинським : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (25 квіт. 2018 р., м. Херсон) : у 2 ч. / МОН України, НАПН України, Херсон. держ. ун-т [та ін.]. – Херсон, [2018]. – Ч. 1. – С. 179–183. – Бібліогр.: 8 назв.

У статті розкрито досвід використання психолого-педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського в процесі реформування освіти. Акцентовано увагу на розкритті значення й визначенні можливостей упровадження психологічних ідей В. О. Сухомлинського в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа».

24. **Український** науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи [Електронний ресурс] : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2015–. – Режим доступу: <http://www.psyua.com.ua/?fbclid=IwAR2BIiDBUXWA1z6HYSkBmxe5neAV-Prsc1VIDgxrXqTsz9LOOZOIfEn2L4> (дата звернення: 18.02.2020). – Назва з екрана.

Офіційний сайт Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи – наукової установи, яка здійснює науково-методичне керівництво діяльністю психологічної служби у системі освіти України.

25. **Український** науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи [Електронний ресурс] : [офіц. сторінка] // Facebook. – Київ, [б. р.]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/UNMCPSSR/> (дата звернення: 18.02.2020). – Назва з екрана.

Сторінка Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи – наукової установи, яка здійснює науково-методичне керівництво діяльністю психологічної служби у системі освіти України у соціальній мережі Facebook.

26. **Яланська, С. П.** Психологія формування толерантного середовища в умовах нової української школи / Світлана Павлівна Яланська, Ніна Михайлівна Атаманчук // Наука і освіта. – 2017. – № 1. – С. 71–75. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст

статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2017_1_14дата (дата звернення: 13.02.2020).

Стаття присвячена актуальній проблемі психології формування толерантного освітнього середовища. На сьогодні об'єднання суспільства можливе лише на засадах толерантності, що базується на принципах миру, милосердя, взаєморозуміння та взаємодопомоги. Тож розвиток толерантної особистості має здійснюватися в освітніх закладах різних рівнів. Мета статті полягає у розкритті психолого-педагогічних і тренінгових засобів створення толерантного освітнього середовища, визначенні основних шляхів його формування в новій українській школі.

27. **Ящук, М. Г.** Стратегії психологічного супроводу освітнього процесу на етапі розбудови Нової української школи / Ящук М. Г., Романовська Д. Д. // Сучасна освіта в контексті Нової української школи : зб. тез за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 11–12 жовт. 2018 р., м. Чернівці / МОН України, Ін-т післядиплом. пед. освіти Чернівец. обл. – Чернівці, 2018. – С. 183–186.

У статті розкрито методичний зміст стратегій психологічного супроводу освітнього процесу Нової української школи.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ

28. **Всеукраїнський** конкурс авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/vseukrains-kyu-konkurs-avtors-kykh-prohram-praktychnykh-psykholohiv-i-sotsial-nykh-pedahohiv-novi-tekhnologii-u-noviy-shkoli/> (дата звернення: 11.02.2020). – Назва з екрана.

Матеріал містить інформацію про мету та завдання Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі», перелік нормативно-правових документів для проведення заходу, презентує авторські програми, що стали його переможцями.

29. **Всеукраїнський** конкурс авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» [Електронний ресурс] // Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського. – Текст. дані. – Полтава, 2020. – Режим доступу: <http://poippo.pl.ua/pidrozdily/tsentr-praktychnoi-psykholohii-i-sotsialnoi-roboty/2-i/1468-vseukrainskyi-konkurs-avtorskykh-prohram-praktychnykh-psykholohiv-i-sotsialnykh-pedahohiv-novi-tekhnologii-u-novii-shkoli> (дата звернення: 13.02.2020). – Назва з екрана.

Матеріал вміщує інформацію про результати обласних етапів Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі»

30. **Головко, В. А.** Авторська психологічна програма літня профілактична школа «Час обирати» [Електронний ресурс] / Головко Вікторія Анатоліївна, Коршун Юлія Анатоліївна // Інститут модернізації змісту освіти. – Текст. дані. – Київ, [2019]. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/vseukrains-kyy-konkurs-avtors-kykh-prohram-praktychnykh-psykholohiv-i-sotsial-nykh-pedahohiv-novi-tekhnohii-u-noviy-shkoli/avtors-ki-prohramy/> (дата звернення: 11.02.2020). – Назва з екрана.

Подано авторську програму, що виборола перше місце на Всеукраїнському конкурсі авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Профілактичні програми».

31. **Грабчак, Н. М.** Стрес як ресурс [Електронний ресурс] / Грабчак Наталія Миколаївна // Інститут модернізації змісту освіти. – Текст. дані. – Київ, [2019]. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/vseukrains-kyy-konkurs-avtors-kykh-prohram-praktychnykh-psykholohiv-i-sotsial-nykh-pedahohiv-novi-tekhnohii-u-noviy-shkoli/avtors-ki-prohramy/> (дата звернення: 11.02.2020). – Назва з екрана.

Подано авторську програму, що здобула друге місце на Всеукраїнському конкурсі авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Профілактичні програми».

32. **Дрозд, О. М.** Партнерська взаємодія практичного психолога з учасниками освітнього процесу в умовах НУШ / О. М. Дрозд // Шк. психологу. Усе для роботи. – 2019. – № 8. – С. 4–10. – Бібліогр.: 7 назв.

У статті йдеться про організацію психологічного супроводу початкової ланки освіти. Конкретизовано напрями діяльності психологічної служби закладів освіти щодо забезпечення комфортної адаптації першокласників до умов навчання.

33. **Марухіна, І. В.** Психологічний супровід адаптації учнів 1 класу до освітнього процесу в умовах нової української школи / [І. В. Марухіна] // Алгоритми діяльності працівників психологічної служби : метод. посіб. / НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи ; за заг. ред. В. Г. Панка. – Київ, 2019. – Т. 1, гл. 2. – С. 23–36. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст доступний в інтернеті: https://lib.iitta.gov.ua/718484/1/Algoritm_T_1.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

У матеріалі запропоновано алгоритм психологічного супроводу – створення сприятливих умов для соціального та інтелектуального розвитку першокласників, збереження їх психічного здоров'я та надання психологічної підтримки усім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань НУШ.

34. **Садова, І. В.** Психологічний театр як інтерактивний метод профілактики відхилень в особистісному розвитку та поведінці учнів [Електронний ресурс] / Садова Інна Вікторівна // Інститут модернізації змісту освіти. – Текст. дані. – Київ, [2019]. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/vseukrains-kyy-konkurs-avtors-kykh-prohram-praktychnykh-psykholohiv-i-sotsial-nykh-pedahohiv-novi-tekhnohii-u-noviy-shkoli/avtors-ki-prohramy/> (дата звернення: 11.02.2020). – Назва з екрана.

Подано авторську програму, що здобула третє місце на Всеукраїнському конкурсі авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Профілактичні програми».

35. Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти : навч.-метод. посіб. / [авт.: Адамчук Л. Л. та ін. ; упоряд.: Андрєєнкова В. Л. та ін.] / МОН України, НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи. – Київ : [Нічога С. О.], 2018. – 173 с. – Текст доступний в інтернеті: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/porozuminnyala-stradametodposibniksayt.pdf> (дата звернення: 10.01.2020).

Видання підготовлено в рамках проекту «Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти Донецької та Луганської областей». У посібнику висвітлено питання організації ефективної роботи служб порозуміння у закладах освіти різних рівнів, спрямованих на формування активної життєвої позиції здобувачів освіти.

36. Трегуб, О. В. Використання казкотерапії у роботі практичного психолога в умовах Нової української школи / Трегуб Олена Віталіївна // VIII міська виставка педагогічних технологій. – Текст. дані. – Запоріжжя, 2018. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1uTt6BzDrDaAg-9c7hRWJbNxH3D95jmnd/view> (дата звернення: 10.02.2020). – Назва з екрана.

У статті описано досвід психолога гімназії № 2 імені Лесі Українки міста Запоріжжя щодо використання технології казкотерапії в умовах Нової української школи.

37. Чудакова, В. П. Психодіагностика як ключовий інструментарій у реалізації компетентнісно-орієнтованого навчання конкурентоздатної особистості в умовах інноваційної діяльності Нової української школи / Віра Петрівна Чудакова // Освіта та розвиток обдар. особистості. – 2019. – № 1. – С. 63–69. – Бібліогр.: 26 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2019_1_12 (дата звернення: 13.02.2020).

У публікації визначено актуальність напряму науково-методичного забезпечення формування компетентностей конкурентоздатності особистості – одного з ключових факторів підготовки вчителя до реалізації компетентнісно-орієнтованого навчання в умовах інноваційної діяльності Нової української школи. Представлено теоретико-методологічний і практичний термінологічний та понятійний апарат дослідження, зокрема «діагноз», «діагностика», «психологічна діагностика». Розглянуто класифікацію психодіагностичних методів.

38. Якимова, І. О. Особливості соціально-психологічної адаптації обдарованих першокласників в умовах Нової української школи / Ірина Олександрівна Якимова // Освіта та розвиток обдар. особистості. – 2019. – № 2. – С. 57–63. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2019_2_10 (дата звернення: 13.02.2020).

У статті здійснено теоретичний аналіз підходів у сучасній науці щодо вивчення проблеми соціально-психологічної адаптації до навчання в школі. Виокремлено одне з головних завдань учителів і психологів, які працюють з першокласниками в умовах Нової української школи в контексті успішної адаптації дітей у шкільному середовищі. Розглянуто ефективність соціально-психологічної адаптації в контексті наукової освіти. Визначено необхідність надання психологічної підтримки в процесі адаптації до навчання у школі обдарованим першокласникам. Запропоновано рекомендації щодо підвищення рівня адаптивності обдарованих першокласників і запобігання дезадаптації.

4. ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА НА ДОПОМОГУ ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

39. [Алгоритм діяльності практичного психолога і соціального педагога в умовах інклюзивної освіти] [Електронний ресурс] // Роздольненський навчально-виховний комплекс. – Текст. дані. – Роздольне, [б. р.]. – Режим доступу: http://www.rozdolne-zosh.edukit.kherson.ua/inklyuziya/algorithm_diyalnosti_praktichnogo_psihologa_i_socialnogo_pedagoga_v_umovah_inklyuzivnoi_osviti_vklyuchaye/ (дата звернення: 18.02.2020). – Назва з екрана.

Подано матеріал, що містить завдання та напрями діяльності практичного психолога та соціального педагога з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної середньої освіти.

40. **Відповідаємо** на запитання. Робота в інклюзивних класах [Електронний ресурс] // НУШ. Нова українська школа. – Текст. дані. – [Київ], 2019. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/questions/vidpovidayemo-na-zapytannya-roboty-v-inklyuzyvnyh-klasah/> (дата звернення: 19.02.2020). – Назва з екрана.

Запропонований матеріал містить відповіді на запитання щодо організації психологічного супроводу інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти.

41. **Відповідаємо** на запитання. Робота в інклюзивних класах. Ч. 3 [Електронний ресурс] // НУШ. Нова українська школа. – Текст. дані. – [Київ], 2109. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/questions/vidpovidayemo-na-zapytannya-roboty-v-inklyuzyvnyh-klasah-chastyna-3/> (дата звернення: 19.02.2020). – Назва з екрана.

У статті подано відповіді на запитання щодо організації роботи практичного психолога в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти.

42. **Відповідаємо** на запитання. Робота в інклюзивних класах. Ч. 5 [Електронний ресурс] // НУШ. Нова українська школа. – Текст. дані. – [Київ], 2109. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/questions/vidpovidayemo-na-zapytannya-roboty-v-inklyuzyvnyh-klasah-chastyna-5/> (дата звернення: 19.02.2020). – Назва з екрана.

У статті подано відповіді на запитання щодо організації деяких напрямів роботи практичного психолога в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти.

43. **Відповідаємо** на запитання. Робота в інклюзивних класах. Ч. 6 // НУШ. Нова українська школа. – Текст. дані. – [Київ], 2109. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/questions/vidpovidayemo-na-zapytannya-robota-v-inklyuzyvnyh-klasah-chastyna-6/> (дата звернення: 19.02.2020). – Назва з екрана.

Матеріал містить відповіді на запитання щодо послуг, які надає практичний психолог дітям з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти.

44. **Глущенко, К.** Як психологічно підтримувати батьків дитини з особливими потребами / Катерина Глущенко // ОСВІТОРІЯ. – Текст. дані. – [Київ, б. р.]. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/yak-psyhologichno-pidtrymuvaty-batktiv-dytyny-z-osoblyvymy-potrebamy/> (дата звернення: 18.02.2020). – Назва з екрана.

У статті подано майстер-клас в рамках курсу з інклюзивної освіти «Разом» щодо психологічного супроводу батьків дітей з особливими освітніми потребами та батьків їхніх однокласників, а також надано психологічні поради вчителям, психологам, соціальним працівникам.

45. **Забезпечення** психологічного супроводу інклюзивного навчання в загальноосвітньому навчальному закладі [Електронний ресурс] // Психолог. – Текст. дані. – [Янтарне, б. р.]. – Режим доступу: http://yntarnoe.blogspot.com/p/blog-page_31.html (дата звернення: 18.02.2020). – Назва з екрана.

У статті описано досвід психологічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, яка навчається у загальноосвітньому закладі, та забезпечення оптимального розвитку для її успішної інтеграції в соціум.

46. **Лабораторія** психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]: [офіц. сторінка] // Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи. – Текст. дані. – Київ, [б. р.]. – Режим доступу: <http://www.psyua.com.ua/index.php?lang=ua&page=lpsd#lpsd> (дата звернення: 18.02.2020). – Назва з екрана.

Представлено сторінку підрозділу Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, що здійснює організацію психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

47. **Лабораторія** психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]: [офіц. сторінка] // Facebook. – Текст. дані. – [Б. м., б. р.]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/pg/AntoninaObukhivska/posts/> (дата звернення: 18.02.2020). – Назва з екрана.

Представлено сторінку Лабораторії психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи у соціальній мережі Facebook.

48. **Лалакулич, М. М.** Здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Оформлення документації. Особливості роботи з учасниками навчально-виховного процесу, де навчається дитина з ООП [Електронний ресурс]: метод. рек. для практ психологів, які працюють в загальноосвіт. навч. закл. / Лалакулич Марина Михайлівна // На Урок: освіт. проект. – Текст. дані. – [Київ], 2018. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/zdiysnennya-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-oformlennya-dokumentaci-osoblivosti-roboti-z-uchasnikami-nvp-de-navchaetsya-ditina-z-ooop-4269.html> (дата звернення: 18.02.2020). – Назва з екрана.

Запропоновано методичні рекомендації, які розроблено на основі досвіду роботи практичного психолога і призначено для фахівців психологічної служби у системі освіти, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами з інклюзивною формою навчання.

49. **Організація** роботи практичного психолога з дітьми з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс] // Управління освіти Ужгородської міської ради. – Текст дані. – Ужгород, [б. р.]. – Режим доступу: <https://osvita-uzhgorod.gov.ua/tsentr-praktychnoi-psykholohii/metodychni-materialy/556-orhanizatsiya-roboty-praktychnoho-psykholoha-z-ditmy-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy.html> (дата звернення: 18.02.2020). – Назва з екрана.

У статті розглянуто принципи організації роботи практичного психолога з дітьми з особливими освітніми потребами, надано поради щодо організації різних напрямів роботи.

50. **Порошенко, М.** Інклюзивна освіта: навч. посіб. / [Порошенко М. / Благодійний фонд Порошенка]. – Київ: [Агентство «Україна»], 2019. – 302 с. – Текст доступний в інтернеті: <http://poroshenko.com/data/group/21/site2-bff4eba3e5.pdf> (дата звернення: 18.20.2020). – Назва з екрана.

У навчальному посібнику розкрито концептуальні засади інклюзивної освіти, проаналізовано міжнародне і національне законодавство з розвитку інклюзії в освіті, зарубіжний досвід її впровадження, питання державно-громадського управління зазначеним напрямом. Особливу увагу приділено навчанню дитини з особливими освітніми потребами в системі закладів загальної середньої освіти.

51. **Психологічний** супровід інклюзивної освіти: [метод. рек. / авт. кол.: Бісікало Л. Г. та ін.; за заг. ред. А. Г. Обухівської]; НАПН України, УНМЦ практ. психології і соц. роботи, Всеукр. асоц. практикуючих психологів. – Київ: УНМЦ практ. психології і соц. роботи, 2017. – 92 с. – Текст доступний в інтернеті: <http://lib.iitta.gov.ua/709275/1/інклюзія.pdf> (дата звернення: 18.02.2020).

У методичних рекомендаціях висвітлено практичний досвід психологічної підтримки дітей з особливими потребами в адаптаційний період їх входження в освітній простір. Зокрема, розкрито важливі напрями, методичні прийоми психологічної роботи, які формують толерантність у батьків, педагогів, усвідомлення індивідуальних особливостей розвитку і освітніх потреб дітей,

способи налагодження комунікативної взаємодії в колективі однокласників (дошкільній групі, шкільному класі, студентській групі).

52. **Супровід** дітей з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс] // Відділ освіти Хустської районної державної адміністрації. – Текст. дані. – Хуст, 2019. – Режим доступу: <https://osv.khust-rda.gov.ua/suprovid-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-13-51-18-30-01-2019/> (дата звернення: 18.02.2020). – Назва з екрана.

Висвітлено роботу конференції практичних психологів та соціальних педагогів освітніх закладів Хустського району Закарпатської області, що відбулася 5 березня 2019 р. на базі «Інклюзивно-ресурсного центру № 1 Хустської районної ради Закарпатської області».

53. **Флярковська, О.** Структура, завдання, і напрями діяльності психологічної служби [Електронний ресурс] / Ольга Флярковська // ВСЕОСВІТА. – Текст. дані. – [Київ, б. р.]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/news/psykholohichna-sluzhba-u-systemi-osvity-ukrainy-suchasnyi-stan-ta-plan-rozvytku-5937.html> (дата звернення: 18.02.2020). – Назва з екрана.

У статті йдеться про напрями діяльності практичного психолога і соціального педагога та їхні функції і завдання в інклюзивній освіті, наведено перелік документів, які необхідно вести спеціалістам.

54. **Четверікова, Н. В.** Роль шкільного психолога як члена команди супроводу інклюзивного процесу в закладі загальної середньої освіти / Четверікова Наталя Володимирівна // International Academy Journal. Web of Scholar. – 2018. – Vol. 3. – № 7. – С. 40–49. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://lib.iitta.gov.ua/712625/3/Роль%20шкільного%20психолога%20як%20члена%20Команди%20супроводу_Четверікова%20Наталя.pdf (дата звернення: 18.02.2020).

У статті розкрито практичну роль психолога як члена шкільної команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливим освітніми потребами в його комплексній роботі з усіма учасниками освітнього процесу.

5. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ З ПЕДАГОГАМИ

55. **Барчі, Б. В.** Психологічні аспекти підготовки творчого вчителя нової української школи / Барчі Беата Василівна, Барчій Магдалина Степанівна // Наук. вісн. Мукачів. держ. ун-ту. Серія: Педагогіка та психологія. – 2019. – Вип. 1. – С. 250–252. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdupp_2019_1_72 (дата звернення: 14.02.2020).

У статті здійснено аналіз проблеми творчої особистості сучасного вчителя. Висвітлено вимоги до особистості педагога сучасної школи, творчої педагогічної діяльності, наведено класифікацію творчих якостей студентів педагогічного профілю. Зазначено, що творча особистість педагога є визначальним чинником виявлення та розвитку творчих можливостей молодших школярів. Закцентовано увагу на організації психолого-педагогічного супроводу

особистісно-професійного становлення вчителя, метою якого є актуалізація саморозвитку студентів, їх прагнення до особистісного й професійного зростання. Виокремлено основні завдання психолого-педагогічного супроводу особистісного розвитку майбутнього педагога.

56. **Бобровський, М. В.** Внутрішня система забезпечення якості освіти: абетка для директора [Електронний ресурс] : рек. до побудови внутр. системи забезпечення якості освіти у закл. заг. серед. освіти / [Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О.] ; Держ. служба якості освіти України. – Текст. дані. – Київ, 2019. – 240 с. – (Нова українська школа). – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/posibniki/abetka%20dlya%20directora.pdf> (дата звернення: 08.01.2020). – Назва з екрана.

Подано методичні рекомендації, які розроблено на допомогу закладу загальної середньої освіти у розбудові внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти. Рекомендації ґрунтуються на запропонованих для інституційного аудиту вимогах та критеріях для оцінювання якості освітньої діяльності, управлінських процесів у закладі та охоплюють освітнє середовище, управлінські процеси, якість педагогічної діяльності, систему оцінювання навчальних досягнень учнів.

57. **Габенко, Л.** Нові учні Нової української школи [Електронний ресурс] : практик. заняття для педагогів / Габенко Людмила // На Урок : освіт. проект. – Текст. дані. – [Київ], 2020. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/praktichne-zanyattya-dlya-pedagogiv-novi-uchni-novo-ukrainsko-shkoli-139165.html> (дата звернення: 13.01.202). – Назва з екрана.

У статті вміщено розробку заняття для педагогів, метою якого є формування знань про особливості розвитку дітей 6–7 років, розвиток вміння застосовувати знання на практиці, забезпечення адаптації можливостей дитини до реалій Нової української школи.

58. **Габенко, Л.** Портрет першокласника НУШ : практик. заняття для педагогів / Людмила Габенко // Психолог. – 2020. – Квіт. (№ 4). – С. 8–22.

У статті запропоновано розробку заняття, мета якого – допомогти педагогам усвідомити особливості сучасного першокласника та надати їм практичні рекомендації, які допоможуть легше сприймати поведінку дітей.

59. **Горбань, Г. О.** Особливості супроводу вторинної соціалізації педагога в освітньому просторі Нової української школи / Горбань Г. О. // Психологія: теорія і практика : зб. наук. пр. / МОН України, Мукачів. держ. ун-т, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Мукачеве ; Київ, 2018. – Вип. 1. – С. 43–52. – Бібліогр.: 12 назв. – DOI:10.31339/2617-9598-2018-1(1)-43-52. – Текст статті доступний в інтернеті: <https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/макет-уточнений-3-12.11-1.pdf> (дата звернення: 11.02.2020).

У статті обґрунтовано основні суспільні тенденції, що зумовлюють необхідність вторинної соціалізації в сучасному суспільстві, визначено вимоги до педагога сучасної школи, які спричинюють збільшення загального психологічного

навантаження на нього. Окреслено основні завдання та проблеми, з якими стикається педагог в умовах розбудови Нової української школи. Проаналізовано особливості психологічного супроводу вторинної соціалізації педагога в освітньому просторі. Визначено пріоритети підготовки практичного психолога освітнього закладу до роботи з педагогами. Розкрито умови, які ускладнюють взаємодію психолога з педагогами та здійснення психологічного супроводу його діяльності.

60. **Горбань, Г.** Особливості співпраці практичного психолога та учителя в умовах реформування освіти / Галина Горбань // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Благод. фонд ім. Антона Макаренка. – Київ. – 2018. – Вип. 3. – С. 37–43. – Бібліогр.: с. 41–42. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2018_3_7 (дата звернення: 12.02.2020).

У статті обґрунтовано роль якісної взаємодії практичного психолога освітнього закладу з вчителем як суб'єктом освітнього простору в умовах оновлення освітньої системи відповідно до вимог часу. Визначено проблемні зони побудови ефективної професійної діяльності вчителя, який є агентом створення розвивального й безпечного освітнього простору закладу освіти та ефективності реформування освіти. Виокремлено необхідні умови побудови ефективної співпраці психолога і вчителя в контексті професійної педагогічної діяльності як чинника якісної освітньої взаємодії з урахуванням умов становлення сучасної дитини.

61. **Горбань, Г. О.** Соціально-психологічний супровід соціалізації вчителя в умовах реформування освіти / Горбань Г. О. // Організац. психологія. Екон. психологія. – 2017. – № 4. – С. 15–22. – Бібліогр.: 23 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ophep_2017_4_4 (дата звернення: 12.02.2020).

У статті проаналізовано особливості соціально-психологічного супроводу освітнього процесу в загальноосвітніх навчальних закладах. Визначено основні завдання та проблеми, з якими стикається практичний психолог у професійній діяльності. Обґрунтовано необхідність спрямування основних пріоритетів його діяльності на роботу з учителем та адміністрацією загальноосвітніх навчальних закладів. Розкрито роль соціально-психологічного супроводу діяльності вчителя та педагогічного колективу (колективний суб'єкт) щодо забезпечення відповідного рівня їхньої соціалізованості (вторинна соціалізація) в умовах суспільних змін та вибудовування Нової української школи.

62. **Маленко, Т. В.** Психологічний супровід педагогів в рамках концепції НУШ. Попередження професійного вигорання та підвищення [Електронний ресурс]: (серія профілакт. занять з елементами практикуму для педагогів) / Маленко Тетяна Вікторівна // На Урок : освіт. проект. – Текст. дані. – [Б. м., 2018]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/psihologichniy-suprovod-pedagogiv-v-ramkah-konceptsi-nush-poperedzhennya-profesiynogo-vigorannya-ta-pidvischennya-reziliens-pedagogiv-v-umovah-zmin-novo-ukra-nsko-shkoli-seriya-profilak-73467.html> (дата звернення: 11.01.2020). – Назва з екрана.

У статті йдеться про необхідність усвідомлення психологами своєї важливої ролі у період змін та впровадження інновацій у систему освіти, організацію такого психолого-педагогічний супроводу освітнього процесу, за якого всі його суб'єкти зможуть якісно розкрити свій освітній потенціал.

63. **Науково-методичний семінар «Діяльність психологічної служби у системі освіти щодо забезпечення психологічного благополуччя вчителів в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа»** [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2019/11/01/naukovo-metodychnyy-seminar-diial-nist-psykholohichnoi-sluzhby-u-systemi-osvity-shchodo-zabezpechennia-psykholohichnoho-blahopoluchchia-vchyteliv-v-umovakh-realizatsii-kontseptsii-nova-ukrains-ka-shch/> (дата звернення: 10.02.2020). – Назва з екрана.

Йдеться про роботу науково-методичного семінару «Діяльність психологічної служби у системі освіти щодо забезпечення психологічного благополуччя вчителів в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа», який відбувся 31 жовтня 2019 року на базі ДЗВО «Університет менеджменту освіти» у співпраці з ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

64. **Основні аспекти психологічного супроводу освітнього процесу в умовах Нової української школи** [Електронний ресурс] : кооперативний квест для психологів та соц. педагогів закл. заг. серед. освіти р-ну // Відділ освіти Великоберезнянської районної державної адміністрації. – Текст. дані. – Великий Березний, 2018. – Режим доступу: <https://vberz-osvita.gov.ua/news/08-56-00-05-03-2018/> (дата звернення: 10.02.2020). – Назва з екрана. Розд.5?

Висвітлено роботу кооперативного квесту для психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти Великоберезнянського району Закарпатської області, що відбувся 3 березня 2018 року з метою підвищення методичного та практичного рівнів професійної компетентності працівників, які здійснюватимуть психологічний супровід першокласників у 2018/2019 навчальному році.

65. **Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості/стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах** : навч.-метод. посіб. / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», Каф. психології та педагогіки, Центр психічного здоров'я та психосоц. супроводу ; Укр. навч.-метод. центр практ. психології і соц. роботи НАПН України ; [авт. кол.: Богданов С. О., Гірник А. М., Залеська О. В.]. – Київ : Пульсари, 2017. – 204 с. – Текст доступний в інтернеті: http://lib.iitta.gov.ua/707663/1/Bohdanov2017_1.pdf (дата звернення: 10.01.2020).

У навчально-методичному посібнику висвітлено питання розвитку життєстійкості/стресостійкості у дітей, основних проявів стресу в дітей та дорослих, створення безпечної середовища у класі, психологічної підтримки вчителів. Посібник призначено для використання в навчальному процесі системи післядипломної освіти педагогічних кадрів та вищих педагогічних навчальних закладах. Матеріали містять науково-теоретичну частину, що складається з 11 модулів, і практичну частину у вигляді програми тренінгів за кожним модулем, та алгоритм з перенаправлення дитини до психолога чи іншого

спеціаліста в разі потреби. Подано рекомендовану літературу для педагогів, глосарій понять з питань життєстійкості/стресостійкості, які можуть бути використані в шкільній практиці.

66. **Репетун, І. В.** Розвиток психологічної культури та компетентності вчителя як запорука успішної реалізації Концепції Нової української школи [Електронний ресурс] / Репетун Ірина Валеріївна // VIII міська виставка педагогічних технологій. – Текст. дані. – Запоріжжя, 2018. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/18CK0sAENeXO7e7VFX8ul5AmYMrPloP-b/view> (дата звернення: 10.02.2020). – Назва з екрана.

У статті описано досвід роботи практичного психолога ліцею № 34 міста Запоріжжя з педагогічним колективом для створення умов та проведення комплексу заходів, що забезпечують підвищення рівня психологічної культури вчителів.

67. **Романовська, Д.** Психологічне забезпечення освітнього процесу в контексті Нової української школи / Діана Романовська // Український вимір : міжнар. зб. наук.-пед., метод. ст. і матеріалів з України та діаспори / Чернігів. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ім. К. Д. Ушинського. – Чернігів, 2019. – Вип 16. – С. 253–257. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: <https://lib.iitta.gov.ua/717419/1/Романовська%20Д.Д.%20Психологічне%20забезпечення%20освітнього%20процесу%20в%20контексті%20НУШ.pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

У статті розглянуто питання психологічного забезпечення професійної діяльності педагогічних працівників в контексті Концепції нової української школи. Подано результати анкетування вчителів та визначено їхні запити, потреби, очікування щодо різних форм і методів психологічної допомоги усім учасникам освітнього процесу. Проаналізовано переваги у виборі педагогів щодо впровадження основних стратегій психологічного супроводу освітньої діяльності.

68. **Смольська, Л.** Психологізація освіти як необхідна умова підвищення професіоналізму педагогів Нової української школи / Людмила Смольська // Нова пед. думка. – 2019. – № 3. – С. 92–94. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2019_3_26 (дата звернення: 14.02.2020).

Стаття присвячена психологізації як освітній стратегії Нової української школи. У ній порівняно поняття психологізму та психологізації, з'ясовано концептуальні засади НУШ, що відповідають психологізації, визначено ресурс та перспективи психологізації в післядипломній педагогічній освіті. Виокремлено структурні частини цілісної стратегії психологізації, в якій суб'єкт реалізує певну ідеальну модель. Подано визначення поняття з уточненнями смислових акцентів на конструктиві відповідно до цінностей, суб'єктності, інтегральності та інтерактивності.

69. **Черкашина, І. М.** Розвиток системного мислення як основної компетентності в рамках психолого-педагогічного супроводу професійного зростання педагогічних працівників у просторі нової української школи

/ І. М. Черкашина // Пед. науки та освіта : зб. наук. пр. Запоріз. обл. ін-ту післядиплом. пед. освіти / [Комунальний закл. «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запоріз. облради]. – Запоріжжя, 2018. – Вип. 22/23. – С. 155–161. – Бібліогр.: 13 назв.

У статті висвітлено необхідність формування системного мислення в педагогічних працівників нової української школи. Схарактеризовано ключові проблемні фактори, що впливають на професійний розвиток педагогічних працівників та спричинені реформуванням освітньої системи, розглянуто ефективність використання системного мислення у просторі нової школи, головною метою якої є формування компетентностей, а не знань, вмінь і навичок.

ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ

Довідковий бюлетень
«АНАЛІТИЧНИЙ ВІСНИК У СФЕРІ ОСВІТИ Й НАУКИ»

Вип. XI

Електронне періодичне видання
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Відповідальний за випуск – А. В. Селецький

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
вул. М. Берлинського, 9, Київ, 04060, Україна, тел. (044)467-22-14, тел./факс (044)583-06-31.
E-mail: dnpb@i.ua; <http://dnpb.gov.ua/ua/>